

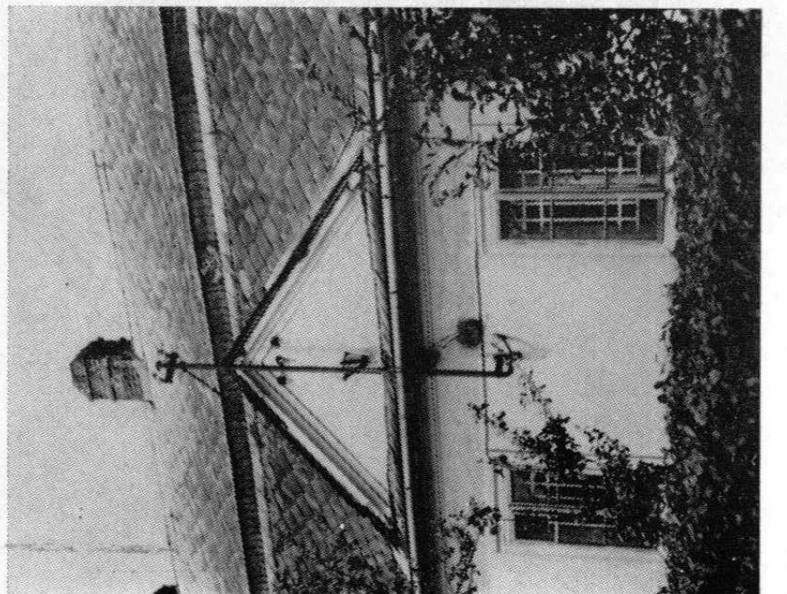
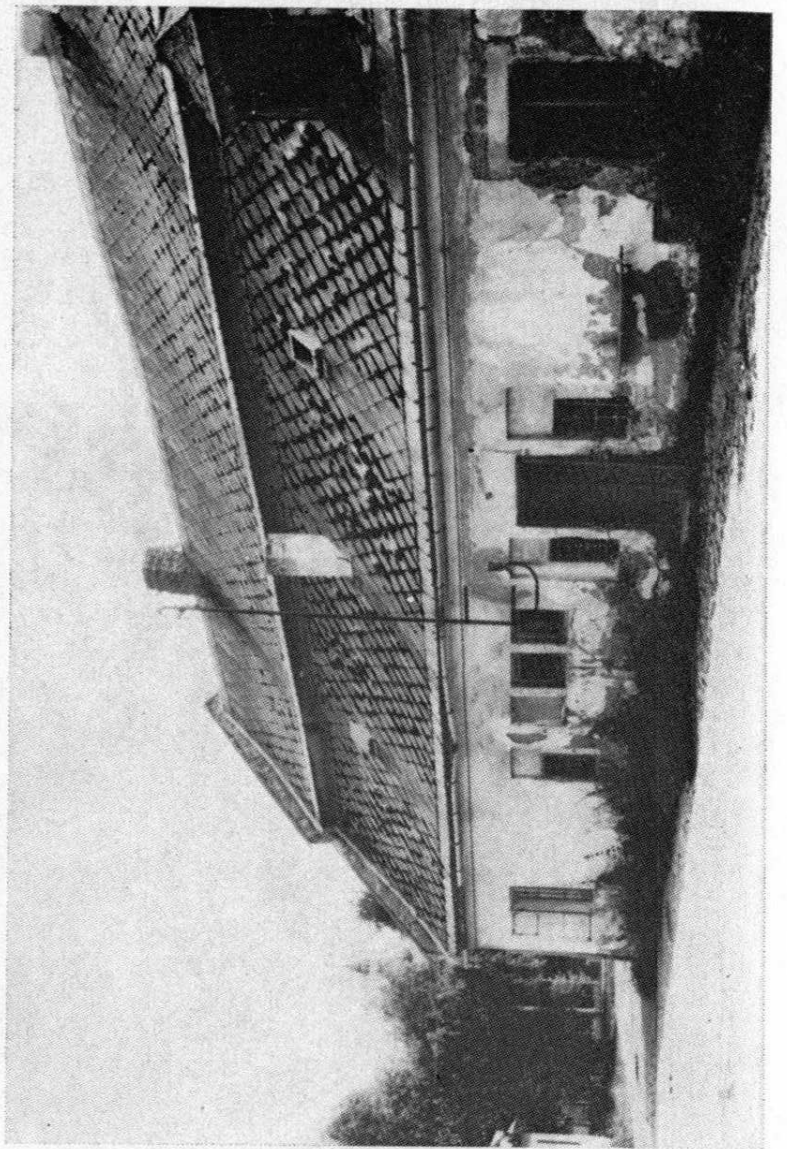
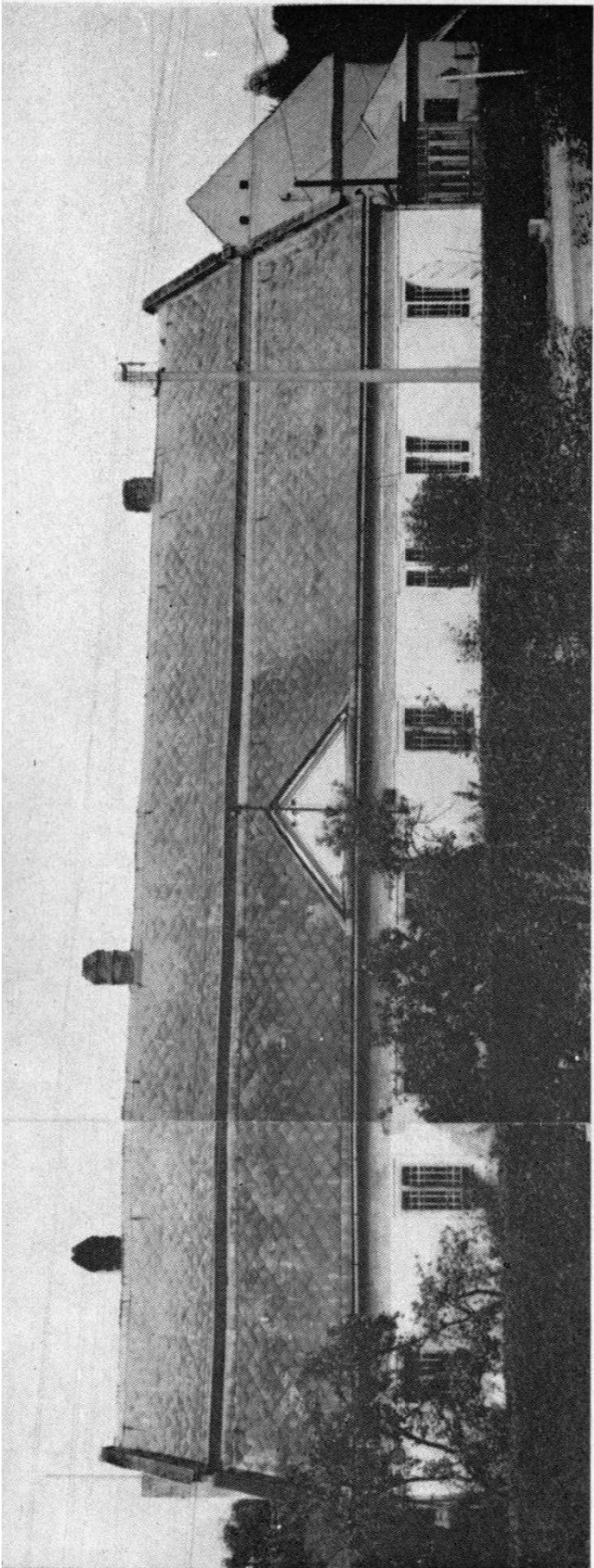
1979

Číslo 200

zprávy

KRAJSKÉHO
VLASTIVĚDNÉHO
MUZEA
V OLOMOUCI

Květoslav G r o w k a

BEDŘICH VÁCLAVEK A OLOMOUČTÍ VÝTVARNÍCI

Zájem Bedřicha Václavka, našeho předního marxistického literárního kritika a kulturně politického pracovníka meziválečného období, o problematiku výtvarného umění pramenil z dobové atmosféry, ze společensko-politických podmínek dvacátých let v Československu i v celé Evropě, která procítila z těžkých ran, jež jí zasadila první světová válka. Druhým a rozhodujícím podnětem vývoje byla Říjnová revoluce a růst revoluční vlny. Tento objektivní proces se nemohl neodrazit i v umění a uměleckém dění. Ve jménu revoluce se obrozuje celá umělecká avantgarda, v duchu nového vědeckého světového názoru se umělci hlásí k revolučnímu a třídnímu programu umění, které se má spolupodílet na vytváření nového životního a uměleckého stylu. Ryzím projevem tohoto úsilí bylo proletářské umění, koncentrované v počátečním období v Devětsilu (1920) a po jeho ostré diferenciaci hledající teoretickou oporu a praktickou náplň v hnutí poetismu.

Bedřich Václavek v tomto období nastoupil cestu tvůrčího vývoje. Po ukončení studií na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, po studiích v Berlíně (1922-23) a po obhájení rigorózní práce a získání doktorátu filozofie (3. 3. 1923) měl za sebou již poměrně bohatou publikační činnost, práce ve Studentské revui, Varu, Rudém právu, Rovnosti a Československých novinách, která svědčila o jeho seznámení s domácí i mezinárodní uměleckou avantgardou a o pochopení společensko-politického zápasu doby. Václavek, radící se k této avantgardě, se prvořadě věnoval problémům literatury a literární vědy, na počátku dvacátých let byl spolu s Wolkresem zastáncem a propagátorem proletářského umění. Po jeho stagnaci došlo u Václavka k odklonu od proletářského umění směrem k poetismu, v němž proletářské umění má vytvářet „předobrazy“ budoucího umění založeného na záchraně spontánních emocí člověka, radosti z tvoření a obrazotvornosti a konstruktivismu, pojetí, jež klade důraz na funkční hledisko zahrnující do sebe racionální působení na člověka prostřednictvím účelové tvorby. Tím je dána dualita tvorby jako základní postulát, který Václavek od Teigeho přejal — dualita čistého umění a utilitární tvorby.

Václavek z těchto pozic hledá, což je jednou z příčin jeho zájmu o výtvarné umění, ke svým názorům literárním pararelu o umění jiných, zejména u divadla, architektury, malířství a filmu, který byl pojímán jako kinetické umění. Nejmarkantněji se tyto Václavkovy snahy odrážejí v úsilí o vypracování konstruktivistické teorie. Konstruktivismus znamenal pro Václavka odrazový můstek k nastolení nové kultury proletariátu, kolektivní úsilí při vytváření nových forem v zájmu praktického života. Tato skutečnost, spojení sociologického a funkčního hlediska s principy konstruktivismu, je pro Václavka velmi typická, zvláště při předpokládaném vlivu mechanických marxistických koncepcí estetiků W. Hausensteina a Lu Märtenové.

Maximální zájem Bedřicha Václavka o výtvarné umění datujeme v letech 1926-29.¹ Jedním z tvůrčích vrcholů tohoto období byl sborník *Fronta*² z roku 1927. Veškerá činnost Václavkova v předchozím období se dá zhodnotit jako práce popularizační, bez velkého dosahu na utváření výtvarných teorií. Václavek nebyl po výtvarné stránce vzdělán, proto jeho publikační činnost, vesměs recenze, zprávy a glosy nemají patřičný výtvarný dosah, jsou vesměs deskriptivní povahy. I když v některých zaujal vlastní stanovisko,³ většinou pouze komentuje dané názory. Přesto však musíme ocenit Václavkovo propagátorské úsilí, věnované výtvarnému umění, jeho teorii. Sborník *Fronta* lze chápat jako vrchol dosavadní činnosti na tomto úseku. Od překladů a pasivních recenzí, jimiž byl nesporně poučen, se propracoval k vyjádření vlastních stanovisek a teoretických závěrů v Doslovu ke sborníku. Václavek v něm konstatoval krizi současného společenského řádu a stanovil vývojovou linii nového životního slohu. Jako východisko viděl nové revoluční umění, založené na čistotě materiálu a úctě k němu, na laboratorní práci, která připravuje umění příští, socialistické, beztřídní společnosti.

Je zřejmé, že sborník *Fronta* zahájil etapu Václavkovy skutečné publikační činnosti o výtvarném umění vrcholící v knize *Poesie v rozpacích* (1930), která je souborem Václavkových teoretických názorů na soudobé perspektivy vývoje umění. Vývojové tendence umění zde Václavek chápe v závislosti na společensko-ekonomických formacích a jak později dokázal Urx a Štoll, jedná se o závislost matematickou.⁴ Václavek v odpovědi na Urxovu kritiku⁵ přiznal, že „leckdy podlehl vlivům této estetiky (pozn. aut. chápeme tímto mechanistickou estetiku moderního umění) poněkud příliš...“ Neznal jsem dále při práci na ní téměř vůbec sovětské marxistické literatury o umění, takže stojí, abych řekl, na stupni „předsovětském.“⁶ Z toho plynula řada jednostranností, které musel Václavek revidovat. Co však pokládám za důležité, je fakt, že rozhodujícím momentem názorové změny u Václavka byla skutečnost literární (účast na II. mezinárodní konferenci proletářských revolučních

spisovatelů v Charkově r. 1930), ne výtvarné umění, které tak fakticky nebylo středem jeho zájmu, bylo pouze záležitostí okrajovou, související s názory příslušníka avantgardy.

Třicátá léta plně tento názor dokumentují, zvláště v době, kdy byl nucen odejít z Brna za trest do Olomouce a pracovat ve Studijní knihovně (1. 7. 1933). Václavek se výtvarnému umění věnuje pouze příležitostně, je zde možnost hledat souvislost s jeho redakční prací nebo s jeho širokými kulturními zájmy, které ho nutily od této problematiky zcela neodstupovat. Důležitým momentem je zde skutečnost, že většina těchto článků byla zveřejněna v dělnickém tisku. Václavkovo propagační úsilí, boj za zvýšení kulturní úrovně proletariátu, je více než jasné.

Na konci třicátých let se u Václavka objevuje nový rys. Pod vlivem jednotné fronty boje proti fašismu, která s sebou nesla apely na národní uvědomění a soudržnost všech pokrokových sil, získaly Václavkovy články i o výtvarném umění na přesvědčivosti, jež pramenila z prostého vyjádření myšlenek bez teoretizujících úvah. Za vrchol této tvorby se dá považovat přednáška při zahájení výstavy Josefa Gabriela a Františka Hřivny⁷ a přesvědčivé recenze Špalíček Mikoláše Alše a mánesovský výbor Zemi milované.⁸

Bedřich Václavek po svém přeložení do konzervativní maloměstské Olomouce, města vojáků a kléru, se cítil zprvu ochuzen o přátelství a přímý styk s umělci, se kterými se stýkal v Brně. Nutno ovšem konstatovat, že svůj kontakt s brněnským prostředím neztratil, vždyť tam řídil Index. V Olomouci se stýkal s manželi Grácovými, pocházejícími z Třebíče, se kterými připravoval v prosinci 1934 výstavu knih a uměleckých předmětů Družstevní práce.⁹ Velkou posilou byl Václavkovi olomoucký režisér Oldřich Stibor, u něhož se seznámil s výtvarníkem olomouckého divadla Josefem Gabrielem.¹⁰ I první článek o výtvarném umění, který Václavek napsal do Moravského večerníku, se týkal výstavy scénických návrhů Josefa Gabriela realizovaných na scéně olomouckého divadla. Václavkovo přátelství s Gabrielem pramenilo i ze stejné stranické příslušnosti a též z toho, že Josef Gabriel patřil mezi málo Olomoučanů, jimž se podařilo navštívit Sovětský svaz.

Při jedné změně bytu Václavkovy rodiny v Olomouci se Václavek seznámil s dalším výtvarníkem, tehdejším kapitánem 152. dělostřeleckého protiletadlového pluku v Olomouci Františkem Hřivnou.¹¹ Václavek využil bohatých Hřivnových zkušeností při své překladatelské práci z německé literatury pro edici Indexu; jednalo se o překlad knihy Bertholda Jacoba Německé vojsko a jeho vůdcové, při němž měl Václavek potíže terminologické z oblasti vojenství.¹²

Jak sám Václavek naznal, působil v té době jako „spojka mezi Brnem a Olomoucí.“ Můžeme to dokumentovat i Václavkovou snahou konfrontovat obě umělecká prostředí navzájem. Stalo se tak

v březnu 1936, kdy zahajoval výstavu brněnské Skupiny výtvarných umělců v místnostech Klubu přátel umění v Olomouci, a v září 1937 výstavu olomouckých výtvarníků Gabriela a Hřivny v místnostech Spolku výtvarných umělců v Brně. Jeho přednáška je odborná, plná kritické úcty k autorům — svým přátelům, její promyšlená kompozice přispívá k objektivnímu pohledu na celou osobnost umělce. Svou metodou získala platnost nadčasovou, bohužel ne vždy se dnes s výtvarnými referáty a kritikami tohoto druhu setkáváme.

Václavkův poměr k výtvarnému umění je zřetelný i z koncepce 4. svazku U, čtvrtletníku skupiny Blok, do nějž zařadil studii Zdeňka Hlaváčka O české tradici výtvarné. V důsledku událostí po Mnichově 1938 však již tento svazek nemohl vyjít tiskem.¹³

V období po nacistické okupaci českých zemí se Václavek zapojil všemi silami do ilegální práce KSČ. Krajským výborem byl pověřen organizováním ilegálních skupin komunistické inteligence. V této práci se setkával s Josefem Gabrielem, který byl zapojen do práce komunistické buňky v olomouckém divadle. Před svým odchodem do ilegality Václavek uveřejnil v Moravském večerníku velmi odvážný referát o výstavě A. Kučery a V. Navrátila v kulturním sále Husova sboru,¹⁴ především zdůrazněním významu plastiky mladého sochaře Vladimíra Navrátila, pozdějšího profesora na filozofické fakultě Univerzity Palackého, Zkáza, „v níž jako by vibrovaly naše nervy, ohlušené přívalem loňského podzimu.“

V ilegality Václavek, symbolicky řečeno, neztratil kontakt s výtvarným uměním, ukrýval se u svého přítele Františka Hřivny, který byl správcem zbraslavské galerie, jeho zásluhou mohl Václavek politicky pracovat a literárně tvořit. V době heydrichiády byl však Václavek nešťastnou náhodou zatčen v bytě akad. soch. Zdeňka Dvořáka a po hrozných dnech fašistického vězení dne 5. března 1943 umírá v koncentračním táboře v Osvětimi. Naše kultura tak ztratila jednoho z předních marxisticky fundovaných kulturně politických pracovníků.

Vzhledem k naší práci můžeme konstatovat, že Václavkův zájem o výtvarné umění nepřekročil formu příležitostné tvorby, popularizační novinářské práce. Z hlediska estetického se Václavkova teorie čistého umění a účelové tvorby stala základnou avantgardního umění a po jejím překonání se Václavkův tvůrčí názor přiklonil k rozvíjícímu se socialistickému realismu. Jeho práce v tomto směru však měla silný akcent kulturně politický, zvláště v období zvýšeného fašistického nebezpečí pro naši vlast, kdy Bedřich Václavek byl představitelem nejen pokrokové olomoucké kultury, ale celé české pokrokové kulturní fronty.

Děkuji touto cestou prof. PhDr. Františku Lónovi za cenné rady a připomínky při napsání této práce.

P o z n á m k y :

- ¹ Viz Bibliografie Bedřicha Václavka. Brno 1964; Zdeněk Kudelka: Bedřich Václavek a architektura. Bedřich Václavek. Sborník. Red. J. Hrabák. Brno 1963. s. 217—229. — Květoslav Growka: Bedřich Václavek a výtvarné umění. Rukopis práce pro soutěž Studentské vědecké a odborné činnosti. FF UP, Olomouc 1978.
- ² Fronta, mezinárodní sborník soudobé aktivity. Red. F. Halas, V. J. Průša, Z. Rossman a B. Václavek. Brno 1927.
- ³ Například práce Likvidace konkursní podstaty expresionismu. Pásmo 1, 1924-5, č. 1, 3—4.; Částečná stabilizace starého a krize levého umění. Knižně: B. Václavek: Tvorba a společnost. Spisy B. V. sv. 11. 69—74. apod.
- ⁴ Eduard Urx: Bedřich Václavek v rozpacích. Tvorba V, č. 49—51.
- ⁵ O marxistickou estetiku. Knižně: Tvorba a společnost. Spisy B. V. sv. 11. 131—138.
- ⁶ Tamtéž, 131.
- ⁷ B. Václavek: Literární studie a podobizny. Spisy B. V. sv. 12. 250—254.
- ⁸ Špalíček Mikoláše Alše. Moravský večerník 18, 1939, č. 192, 6. Zemi milované. Mor. več. 18, 1939, č. 276, 9.
- ⁹ J. Dvořák — Z. Filip — F. Lón: Bedřich Václavek v Olomouci a jeho boj proti fašismu. Olomouc 1960. 38.
- ¹⁰ Heslo o něm viz Slovník čs. výtvarných umělců. 249.
- ¹¹ Tamtéž 384.
- ¹² František Hřivna: Bedřich Václavek na Zbraslavi. Poslední roky Bedřicha Václavka. Sborník vzpomínek. Havlíčkův Brod 1965. 94.
- ¹³ Svazek vyšel pod názvem Tradice bojující za red. J. Dvořáka. Olomouc — Ostrava 1964.
- ¹⁴ Výstava v kulturním sále Husova sboru. Moravský večerník 18, 1939, č. 320, 5.

Květoslav Growka

K 50. VÝROČÍ ZALOŽENÍ POBOČKY ČESKÉ NUMISMATICKÉ SPOLEČNOSTI V OLOMOUCI (1929—1979)

V tomto roce oslavuje olomoucká pobočka České numismatické společnosti své padesátiny. Chtěli bychom nastínit její bohatou historii a připomenout základní události a jména, jimiž byla tvořena. Počátky numismatické práce v Olomouci klademe do roku 1922, kdy se u mons. Josefa Vyvlečky¹, který působil jako kustod numismatické sbírky Vlasteneckého spolku muzejního, začali scházet olomoučtí zájemci o numismatiku, sběratelé mincí a medailí². Jejich zájem se soustředil na praktickou výměnu přebytků numismatického materiálu a na odborné diskuse, které vesměs řídil Josef Vyvlečka. Sám se zajímal o problematiku českého a moravského mincovnictví, jako muzejní konzervátor podrobně zpracoval přes 7 tisíc mincí a medailí, z nichž většinu sám získal, m. j. od předního moravského numismatika I. L. Červinky z Kojetína³.

Mezi prvními zájemci, kteří docházeli k Vyvlečkovi, byl i Karel Němeček, pozdější kustod numismatické sbírky Vlastenecké společnosti muzejní. V průběhu let pak někteří zájemci o numismatiku z Olomouce a blízkého okolí vstupovali do Numismatické společnosti československé v Praze⁴. Tento zatím neoficiální

kroužek se posléze, po vzoru plzeňských numismatiků, rozhodl založit řádný kroužek Numismatické společnosti československé, jak bylo vzato na vědomí ve schůzi výboru NSČs v Praze dne 13. prosince 1929⁵. Předsedou nově založeného zájmového kroužku se stal Karel Němeček⁶; schůze kroužku se konaly nejprve v kanceláři muzea v Purkrabské ulici, později v restauraci Národního domu. Schůze byly především diskusního charakteru, členové se seznamovali s novými numismatickými nálezy a novou literaturou. Velmi bohatá byla výměnná činnost, zejména díky rozsáhlým stykům Karla Němečka měli zájemci možnost si své sbírky obohatit nákupem hodnotného materiálu u předních českých a zahraničních firem, m. j. od Karla Chaury, Mikše, Kubce, Rosenberga, Balla, firmy Prokop a Fišer, vídeňské Brüder Egger. Dochovaná korespondence dokazuje i dlouhotrvající přátelské styky s dr. I. L. Červinkou, státním konzervátorem. Významnou složkou práce kroužku byla činnost publicistická, řadíme sem práce Josefa Vyvlečky⁷, Karla Němečka⁸, Arnošta Beckmanna⁹. Daleko významnější byla vydavatelská činnost kroužku. Do padesátých let realizoval olomoucký kroužek deset medailí a na vydání dalších osmi se spolupodílel. I na tuto činnost najdeme mnohé ohlasy v odborném tisku¹⁰.

Práce kroužku, která v mnohém směru vytvořila tradici, v níž dnešní pobočka České numismatické společnosti v Olomouci úspěšně pokračuje, byla přerušena německou okupací. Jeho organizační struktura byla rozbita, některé členové byli i vězněni¹¹. Teprve po osvobození Československa začal kroužek pod stálým vedením Karla Němečka znovu obnovovat svou činnost. Svého standartu dosáhl v padesátých letech, kdy se scházel v klubovně Litovelské pivnice. Byla obnovena v plné míře přednášková činnost, např. 17. října 1950 zde přednášela naše přední numismatická pracovnice doc. dr. Nohejlová-Prátová na téma Jak byla u nás pěstována numismatika od konce 18. století. Tuto přednášku proslovila na počest 70. narozenin Karla Němečka¹².

Činnost kroužku se na čas zastavila při nečekaném úmrtí předsedy Karla Němečka v dubnu 1953¹³. Ale již o rok později byl při Krajském vlastivědném muzeu v Olomouci založen numismatický kroužek za předsednictví dr. Antonína Taula. Paralelně s tímto kroužkem byla obnovena práce již pobočky Numismatické společnosti československé v Olomouci, jejímž předsedou byl zvolen Blahoslav Holý. Schůze kroužku i pobočky se konaly současně, nejprve v místnosti ředitelství muzea, poté pobočka začala pořádat své schůze v Bohémské krčmě. Řada akcí se však uskutečňovala společně, jako např. přednášky. V květnu 1956 se uskutečnila přednáška dr. Pavla Radoměrského na téma Mincování údělných knížat olomouckých v 11. a 12. století. O této a jiných přednáškách nacházíme zprávy v odborném tisku¹⁴.

Rozvoj činnosti pobočky nastal zejména po roce 1957, kdy pobočka získala záštitu závodního klubu ROH Moravských železáren, dnes Závodů těžkého strojírenství. Na schůzích, které se konaly až dvakrát měsíčně, byly řešeny organizační záležitosti chodu pobočky, samotná numismatická práce spočívala v drobné sběratelské výměně a odborných přednáškách, na nichž se velkou měrou podílel dr. Antonín Taul, pozdější jednatel pobočky a člen ústředního výboru ČNS v Praze¹⁵. Společně pak s předsedou pobočky Rudolfem Pospíšilem a Blahoslavem Holým vytvořil dr. Taul aukční výbor, který připravil první velkou aukci numismatického materiálu v Olomouci, konanou 20. března 1960 — byl tak položen základ nové tradici. Od této první aukce se tato konala již pětadvacetkrát.

V roce 1960 byla pobočka přejmenována na sdružení členů Numismatické společnosti československé v Olomouci. Činnost sdružení se však co do úspěšnosti nezměnila. Spíše naopak. Na V. numismatických dnech Slezska a severovýchodní Moravy se zástupci olomouckého sdružení usnesli, že VI. numismatické dny se budou konat v Olomouci¹⁶. Práce přípravného výboru se zúčastnili PhMr. RNDr. Václav Löffelman, autor pamětního odznaku a žetonu VI. numismatických dnů¹⁷, od roku 1962 předseda sdružení. VI. numismatické dny severní Moravy a Slezska se v Olomouci konaly ve dnech

17.—18. června 1961. Hlavní náplní jejich programu byly přednášky, proslovené v Okresním vlastivědném středisku¹⁸. Součástí programu byla i výstava mincí a bankovek ze sbírek členů olomouckého sdružení a mimořádná aukce. Úspěšnost této dosud největší akce olomouckých numismatiků podtrhuje i publicita v odborném numismatickém tisku¹⁹.

V následujících letech pořádalo sdružení stále velké aukce, na členských schůzích byla nadto zavedena i forma malé aukce kromě stabilního programu schůze. Zástupci sdružení se zúčastnili řady akcí celostátního významu²⁰, úroveň kulturně vzdělávací činnosti sdružení se druhotně projevovala i ve zvyšování členské základny²¹ a v úsilí získat vliv na mladou generaci — v březnu 1965 byl při ZDŠ na Zeyerově ulici v Olomouci založen numismatický kroužek, který mimo pionýrské vedoucí vedli také členové olomouckého sdružení NSČs.

Obzvláště úspěšné pro práci znovu pojmenované pobočky České numismatické společnosti v Olomouci byly počátky 70. let, kdy předsedou byl zvolen Rudolf Pospíšil²², spoluautor (B. August — J. Sém) základního díla Československé mince 1918-68. Mimo bohatou činnost medailérskou²³ pobočka uspořádala řadu akcí s cílem zvýšit výchovně vzdělávací formy práce, jako byly např. zájezdy do Drážďan (červenec 1972), do Maďarska (červen 1973). Došlo rovněž k navázání užších kontaktů s Moravským muzeem v Brně, kam pobočka absolvovala několik tematických zájezdů a v neposlední řadě společné financování vydání Sborníku II. numismatického symposia v Brně.

Kulminačním bodem 70. let byl rok 1972, kdy pobočka oslavovala 50 let numismatické práce v Olomouci. Oslavy se uskutečnily ve dnech 21. a 22. října ve Vlastivědném ústavu v Olomouci, kde se konaly přednášky a výstava, dokumentující sběratelství mincí, které se v Olomouci datuje již v 16. století, a základy sběratelského sdružování v roce 1922. Na výstavbě byly umístěny exponáty ze sbírek členů olomoucké společnosti, ražby olomouckých biskupů a vybrané nálezy mincí na Olomoucku ze sbírek Vlastivědného ústavu v Olomouci. Součástí oslav byl i společenský večer a mimořádná aukce, konaná tradičně ve velkém sále ZK ROH Moravských železáren. Při příležitosti tohoto výročí obeslali dva členové olomoucké pobočky, Rudolf Pospíšil a Petr Šindelář, mezinárodní numismatickou výstavu v Polské lidové republice ve městě Wodzisław. Jejich exponáty, československé pamětní mince a bankovky, byly vyznamenány třetími cenami²⁴.

V následujících letech byly podstatně rozšířeny mezinárodní styky naší pobočky, a to na Maďarskou společnost numismatiků, jejíž člen, dr. Kupa Mihály, uspořádal několik přednášek pro olomoucké numismatiky. Významnou událostí se pro pobočku stalo předání pamětní medaile předního numismatika Szecenyho za rozvoj přátelských styků s maďarskými numismatiky (26. června 1976).

V posledních dvou letech je činnost pobočky České numismatické společnosti v Olomouci zaměřena na další zkvalitňování ideově výchovné práce s cílem prohloubit teoretickou fundovanost svých členů. Byla proto na úrovni organizační struktury řízení pobočky vytvořena ideově výchovná komise, zajišťující přednáškovou činnost a jiné formy vzdělávání, a přijímací komise, která rozhoduje po uplynutí zkušební lhůty o přijetí kandidáta do řad členů České numismatické společnosti.

Mezi významné akce, které pobočka zorganizovala v tomto období, patřila výstava numismatického a faleristického materiálu se vztahem k 60. výročí Velké říjnové socialistické revoluce²⁵ a mimořádná schůze na počest 30. výročí Vítězného února s výstavou státních a odborářských vyznamenání²⁶. Činorodý charakter práce pobočky je doplňován pořádáním aukcí, publikační činností, vydáváním medailí a odbornými přednáškami.

Při celkovém pohledu na uplynulých padesát let můžeme konstatovat, že pobočka České numismatické společnosti v Olomouci vykonala obrovský kus práce na úseku kultury, vlastivědy, soukromého sběratelství a při jeho popularizaci v životě Olomouce. Tradice olomoucké numismatiky, jejíž základy byly

položeny Josefem Vyvlečkou, doplňovány a rozvíjeny Karlem Němečkem, Rudolfem Pospíšilem, dr. Antonínem Taulem, dr. Václavem Löffelmannem, Ladislavem Kučerou a mnohými dalšími nejmenovanými činovníky pobočky České numismatické společnosti v Olomouci, jsou stále zachovávány a dále rozšiřovány v nové perspektivní pojetí.

Touto prací jsme nechtěli jen bilancovat uplynulých padesát let, ale poděkovat všem, kteří se na těchto úspěších podíleli, za jejich úsilí a za jejich obětavost. Rovněž tak chceme v tomto jubilejním roce popřát funkcionářům a členům stávající pobočky České numismatické společnosti v Olomouci k jejich výročí mnoho úspěchů a elánu při naplňování tradice olomoucké numismatiky.

P o z n á m k y

- ¹ R. Bartoča: Osmdesáté narozeniny preláta Josefa Vyvlečky, ČVSMO 54 1941, č. 202.
- ² Mezi první zájemce o tento obor patřil Libor Donek, Rudolf Lindner, Jan Čechák, Jan Ralavský, Antonín Drábek, Bedřich Beckmann, Rudolf Beckmann, Josef Daněk a Karel Němeček.
- ³ Deponované mince registroval v knize dárců a v podrobném soupisu. Na této evidenci se podíleli i dr. Stanislav Ričánek a Jaroslav Mastný.
- ⁴ Dne 14. května 1926 byli přijati za členy R. Lindner a F. Kojecký, 10. září L. Donek a F. Němec, 14. ledna 1927 F. Kopecký. Viz NČCs III 1927.
- ⁵ Viz NČCs VI 1930; Sběratel I 1929, č. 2, 6.
- ⁶ Narozen 24. října 1880, zemřel 5. dubna 1953. Viz NL V 1951, 5.
- ⁷ Intronizační medaile knížete biskupa Jakuba Arnošta z Liechtenštejna. NČCs VI 1930, 125—6.
- ⁸ Nález zlatých mincí v Olomouci, ČVSMO 51 1938, 88—89. Nález mincí a sekaného stříbra od Kelče, ČVSMO 54 1941, 121—122. Recenze práce P. Radoměrského Počátky mincovnictví na Moravě, ČVSMO 59 1950, 84.
- ⁹ Bibliofilské pojednání Die Hochmeister des Deutschordens Leopold Wilhelm und Karl Josef, Erzherzoge von Oesterreich als Olmützer Münzherren. 1937. Recenzováno F. Papouškem: NL V 1950, 131.
- ¹⁰ Podrobný přehled literatury bude uveden v katalogu vydaných medailí. Dále Sběratel II 1931, 7; 8; III 1932, 3; 5; IV 1933, 4; 8; V 1934, 5; 6; 7; VII 1936, 5; 7; VIII 1937, 3; 5.
- ¹¹ Bratři Beckmannovi byli internováni v koncentračním táboře. Někteří pozdější členové, jako např. R. Pospíšil, A. Konečný se zúčastnili odbojové činnosti.
- ¹² Numismatický kroužek v Olomouci, NL VI 1951, č. 1—2, 26.
- ¹³ Památce K. Němečka jsou věnovány dvě práce dr. Skutíla: Příspěvek k historii olomouckého zájmu numismatického, NL VIII 1953, č. 8, 136; Nedožitě osmdesátiny Karla Němečka, MNZ 8 1961, 127.
- ¹⁴ J. Skutíl: Kroužek členů Numismatické společnosti československé v Olomouci, MNZ 7 1956, 1—2. V. Burian: Numismatické oddělení Krajského vlast. muzea v Olomouci, MNZ 3 1957, 49. Š. Brettschneiderová, Zpráva o činnosti numismatického kroužku při KVM v Olomouci za rok 1957. MNZ 4 1958, 63.
- ¹⁵ Narozen 27. května 1897, zemřel 26. ledna 1972. Bibliografie jeho prací viz MNZ 13 1973, 74; 93.
- ¹⁶ SN 1—2 [21—22] 1960, 1—3.
- ¹⁷ SN 4—5 [24—25] 1960, 19; 6—7 [26—27] 1961, 25.
- ¹⁸ Přednášky prof. dr. V. Ondroucha Keltské a dákokeltské mince na Slovensku, ing. E. Pávò Nálezy olomouckých mincí v Uhrách, dr. P. Radoměrského Poměr Čech a Moravy k našemu mincovnictví v 10. století.
- ¹⁹ SN 8—9 [28—29] 1961, 1—2; 29; R. Pospíšil: NSČs., sdružení členů v Olomouci, NL XVI 1961, 126.
- ²⁰ Šlo např. o slavnostní schůzi 25letého trvání sdružení členů NSČs. v Brně, Numismatické dny severní Moravy a Slezska v Příboře, Brně a oslavy 150. výročí opavského muzea.
- ²¹ Nárůst členstva: 1956 — 24, 1957 — 27, 1958 — 26, 1959 — 30, 1960 — 27, 1961 — 32, 1962 — 34, 1963 — 37, 1964 — 45, 1965 — 48, 1966 — 56, 1967 — 67, ... 1977 — 140.
- ²² Narozen 30. dubna 1905, zemřel 23. září 1977. K jeho životu a dílu viz Padesátiny R. Pospíšila. NL 1954, 136; J. Dopita — V. Burian: Za Rudolfem Pospíšilem, Zprávy VÚO 194 1978, 23—25.
- ²³ R. Pospíšil: Pamětní medaile vydané olomouckými numismatiky za 50 let činnosti, Zprávy VÚO 160 1973, 32—34.
- ²⁴ Viz článek II. Międzynarodowa Wystawa Numizmatyczna w Wodzisławiu, Nowiny 39 (783) 1972, 8.
- ²⁵ Viz článek Výstava platidel, Stráž lidu 8. 11. 1977, 4. Zprávy z poboček. Sběratelské zprávy pob. Hradec Králové 22 1977, 28.
- ²⁶ Viz článek Vyznamenání k Únoru, Stráž lidu 7. 3. 1978, 4.

K POJETÍ RELIÉFU NA SECESNÍM POMNÍKU PROF. J. TÁLSKÉHO V OLOMOUCI

Ve funerální plastice starších částí olomouckého ústředního hřbitova doznívají ve značném počtu slohová období klasicismu a romantismu — zpravidla jde o objekty přenesené ze starého pohřebiště za Terezkou branou (U dřevěného zvonu). První období po založení nynějšího hřbitova bylo zastiženo rozmachem secese vše ovlivňující, nevyjímaje pochopitelně ani náhrobní výzdobu, která, žel, obdobně jako výtvoř předchozích slohů, ustupuje novodobým adaptacím nebo zcela mizí jako kamenická surovina po uplynutí užívací doby jednotlivých hrobek a hrobů.

Mezi secesními výtvoř na zmíněném pohřebišti je příkladem zvláště pozoruhodného řešení hrob ornitologa prof. Josefa Tálského, který zemřel roku 1907¹. Bylo by jistě zajímavé zkoumat, kdo byl objednavatelem tohoto slohově jednotného kompletu funerální architektury a zvláště kdo byl jejím projektantem. Profesor Tálský, který testamentárně pamatoval značnými obnosy na kulturní a humaní účely², zůstavil jistě i dosti značné prostředky na označení místa svého posledního odpočinku. Obsah jeho závěti možná znamená v tomto směru důležité podrobnosti; archívní materiál z období, kdy byla projednávána jeho pozůstalost, však není dosud uspořádán. Jediným vodítkem za dané situace zůstává autorství signovaného bronzového reliéfu, jehož tvůrcem byl profesor hořické sochařské školy Quido Kocián (1874—1928). Snad by se našla určitá návaznost tím, že Tálský působil po dlouhá léta (1856—1895) na školách v Novém Ličíně a jeho osobní konexe zasahovaly zřejmě do Hořic.

Ve slohově důsledném řešení náhrobního celku vyniká zvláště reliéf, vyjadřující životní náplň pohřbeného. Jeho výtvarné řazení sice kupodivu nespádá do oblasti secesních slohových pocitů tzv. bdělého spánku, jak bychom předpokládali především u funerální plastiky. Je už zcela ovlivněno lidopisným žánrem devadesátých let i secesním symbolismem. Jde o typickou ukázkou, kdy podle Petra Wittlicha³ dochází k přesunu od popisné krojovosti k baladickým námětům čerpaným např. z Erbenovy básnické tvorby a současně k rozvinutí psychologické složky, jak je tomu u Stanislava Suchardy⁴. Ocítáme se přímo u zdroje transponovaného výrazu, jímž byl hořickému Quidu Kociánovi⁵ Suchardův reliéf Vrba z roku 1897.

Zobrazovaný děj bývá v duchu secesních zvyklostí dělen jakoby paspartou na více ploch, v našem případě formou diptychu na dvě

nestejná obrazová pole, která mají tentokrát uspořádání ve směru vertikálním. U Suchardova reliéfu je v tomto duchu psychické zobrazení těžiště myšlenky ve velmi zkrácené enklávě dole: sem zasahuje obraz kořenů vrby, v nichž je uložena horní část zhroucené ženské postavy ve zkratkovém výřezu. Kociánův výjev má naopak podobné těžiště nad hlavním reliéfem a nadto čelo hejna táhnoucích ptáků přesahuje jednu svislici obrazového pole do prodlouženého polygonu levé paže mužské postavy.

Suchardův reliéf⁶ je evidentně spjat — jak napovídá již název — s tématem Erbenovy básně Vrba, i když tragické završení vyprávění je pojata poněkud odlišně od básníkovy popisu: manžel v pozici vyjadřující hluboké hoře pronáší začátek dialogu s vrbou stojící, neporaženou (v tom se ličí od Erbenova popisu) a souvislost s fází události naznačuje pouze uvedená ženská bysta.

V zrcadlově obráceně pojednaném pandánu Kociánově⁷ je dějový moment vzat velmi pravděpodobně z andersenovsky pohádkového líčení. Ikonograficky značně podobný mladý muž se opírá loktem o obrubu obrazu nahoře otevřenou a upírá zrak ke stádu táhnoucích divokých hus. Celý výjev má na rozdíl od Suchardy nostalgický výraz, o jehož vyjádření se dělí vztah k opeřencům a prchavost života, zdůrazněná jejich tahem do cizích krajů, čili nenásilná symbolika vědcova odloučení od vezdejšího poslání.

Obě plastiky pojí také oblečení mužských postav, jímž je tím více zdůrazněn dobový vliv lidového žánrového směru. Nejdříve ovšem u Suchardy, který byl nesporně ovlivněn mánesovsky idealizovaným pojetím oblečení slovanského muže. Přiléhavé nohavice, volný opasek, široká halena, dlouhý vlas, to vše jsou prvky, pro něž vytvořil Mánes pravzor na kalendáriu staroměstského orloje i jinde. V Mánesově stínu stanul i Kociánův výtvar, ovšem prostřednictvím Suchardovy plastiky. Nevíme, zda se tak stalo z osobního podnětu výtvarníka či na přání objednavatele. Snad více objasní Tálského nebo Kociánova písemná pozůstalost. Celková úprava hrobu i její detaily zasluhují pozornosti a ochrany, pro niž jsou dány předpoklady tím, že povinnost péče o hrob přísluší Krajskému vlastivědnému muzeu v Olomouci, které ji převzalo po Vlasteneckém spolku muzejním v listopadu 1952⁸.

V našem krátkém příspěvku se nezabýváme ostatními detaily výzdoby hrobu J. Tálského. V budoucnu bude třeba se vrátit k této problematice mnohem šířeji. A nejen to: bude nutno věnovat více pozornosti také ostatní hřbitovní architektuře. Kulturní významost jednotlivých hrobů nelze posuzovat pouze z hlediska osobností (ať v přístupu kladném či záporném); měřítko památkové ochrany bude nutno podřizovat více i stupni výtvarných hodnot, aby se předešlo nenapravitelným škodám na kulturních dokladech, na které zákon z roku 1958 pamatuje v kategorii tzv. nepřenosných plastik.

P o z n á m k y

¹ K jeho 70. narozeninám srv. ČVSMO XXIII 1906, 123—126, nekrolog tamt. XXV 1908, 81—82. — Josef Novák, Dějiny Moravičan, díl I., Moravičany 1965, 221.

² Podle cit. nekrologu odkázal např. 10 000 K muzeu, 20 000 na studentská stipendia, po 5000 K Ústřední matici školské a Olomoucké matici.

³ Petr Wittlich, Secesní Orfeus, Symbolika formy v českém secesním sochařství, Umění XVI 1968, 26—49.

⁴ Prokop Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců, II. Praha 1950, 502 (uvádí dva Suchardovy motivy z Erbenovy Kytice, „Vrba“ a „Poklad“).

⁵ Tamt., I, Praha 1947, 506—507. Toman upozorňuje m. j. na Kociánovu tvorbu v oblasti funerální plastiky.

⁶ Reprodukce viz: St. Sucharda, Padesát plaket, medailí a podobizen, Praha 1912, tab. XIV. — Medaile v českých zemích, Praha 1924, tab. XI:6. — Wittlich, Umění XVI 1968, str. 30, obr. 2.

⁷ Šíře reliéfu je 21,5 cm, výška hlavní části 72,5 cm, horního dílu 14 cm.

⁸ Zprávy SLUKO 1952, č. 8, str. 3.

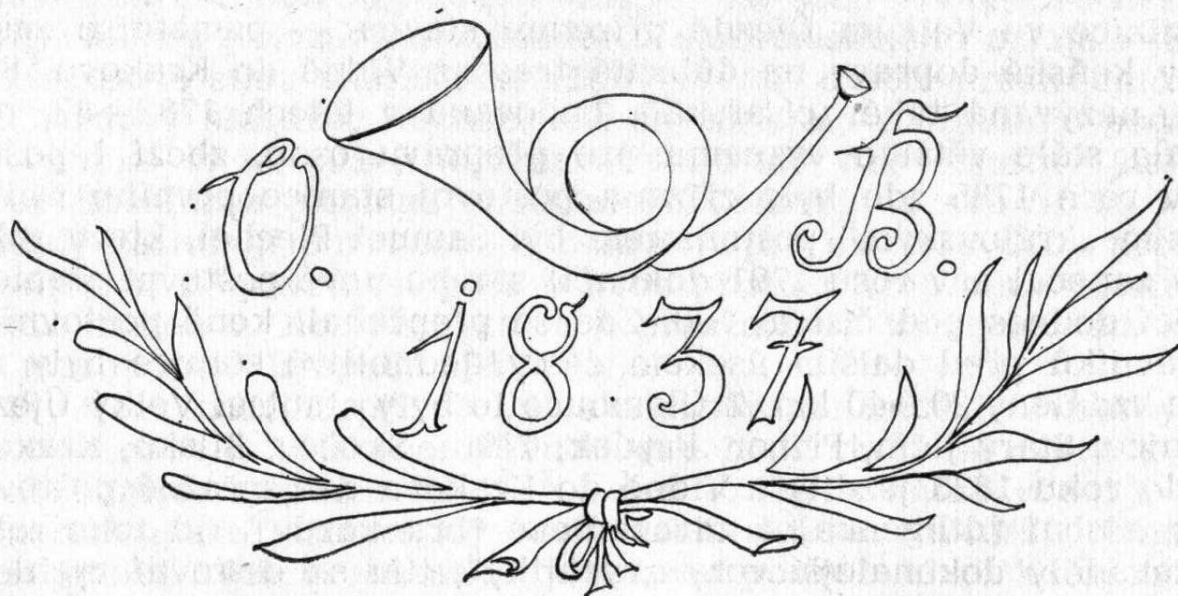
Vladimír G r a č k a

POŠTOVNÍ PŘEPŘAHAČÍ STANICE VE VELKÉM ŮJEZDĚ

Stranou dopravního ruchu a zájmu veřejnosti stojí nyní u staré silnice ve Velkém Ůjezdě přízemní stavba — pamětnice zašlé slávy koňské dopravy na důležité trase z Vídně do Krakova. Silnice, nazývaná také „císařská“, budovaná v letech 1782—87, nabývala stále většího významu pro přepravu osob, zboží i pošty. Již v roce 1785 zde byla zřízena poštovní stanice prvního řádu.¹ Prvním „královským“ poštmistrem byl Samuel Plechel, který roku 1789 započal a v roce 1791 dokončil stavbu nové poštovní stanice, stojící dodnes pod číslem 100. Zde se přepřahali koně poštovních dostavníků před dalším úsekem cesty. Jednotlivé stanice byly od sebe vzdáleny 20—40 km. Z Olomouce to byly stanice: Velký Ůjezd, Hranice, Starý Jičín, Příbor, Frýdek, Těšín, Skočov, Bílsko, Krakov. Až do roku 1823 jezdily z Vídně do Krakova dvojspřežné poštovní vozy osobní (diligence) a zavazadlové (brankardy). Od toho roku se zaváděly dokonalejší vozy „rychlíky“, tím se cestovní rychlost zvýšila asi na 13 km/hod. Na úseku Olomouc—Krakov bylo v roce 1841, krátce před dostavbou železnice do Lipníka, přepraveno 11 254 cestujících, posléze v roce 1846 15 000 osob.² Za téměř dvě stě let své existence byla stavba svědkem mnoha významných oka-

mžiků — tak v roce 1799 procházela tudy ruská vojska s vrchním velitelem maršálem A. V. Suvorovem, stejnou cestou se vracela v následujícím roce. Na podzim 1805, před bitvou „tří císařů“ u Slavkova, zde prošla opět ruská vojska s carem Alexandrem I. O několik let později procházela tudy i Napoleonova armáda při tažení do Ruska. Po této silnici přišla i vítězná Rudá armáda. Vzrůstající dopravní ruch a následky zimy 1964 na „císařské“ silnici, nyní označené jako E-7, si vynutily v letech 1964—1970 generální opravu přestavbu úseku z Olomouce do Lipníka nad Bečvou. V rámci přestavby byl vybudován i obchvat jižně Velkého Újezda, čímž se provoz přes obec zklidnil a poštovní stanice je nyní stranou původní dopravní tepny.

K bližšímu popisu této zajímavé stavby uvádíme: je to přízemní budova, obdélného půdorysu, postavená delší stranou k silnici, má osm okenních os v lici zdiva. Nad středními dvěma je vyzděn trojúhelníkový tympanon. Fasáda je hladká, jen kolem oken obíhají plastické šambrány a podokapní římsa je několikrát odstupňována a obíhá celou stavbu. Střecha je mansardová, krytá eternitovými šablonami, dříve břidlicí. Z původní krytiny se zachovala tabulka obdélného tvaru, umístěná nad tympanonem. Je na ní vyryta pozlacená poštovní trubka s letopočtem 1837 a po stranách iniciálky O. B. (jsou to začáteční písmena jména posledního c. k. poštmistra Otty Brosche), pod tím jsou spojené snítky. Uprostřed okenních špalet jsou osazeny kovové jednoduché mříže, ukončené nahoře hroty. Štíty budovy jsou prolomeny dvojicemi sdružených

Velký Újezd, okr. Olomouc, poštovní stanice: Iniciály jména poštmistra Otty Brosche a datování 1837 na břidlicové tabulce v průčelí budovy. Kresba V. Gračka 1978.

úsečových půdních okének. Na dvorní fasádě uprostřed jsou dvoukřídlové dveře, ve výplních mají řezbu s rostlinným motivem. Po stranách dveří jsou dvě menší okna, která osvětlují předsíň. Také všechna původní okna mají mříže. Vnitřní dispozice objektu byla po zrušení poštovní stanice změněna, přesto se zachoval na chodbě dřevěný záklopový strop, dřevěné profilované obložení na několika dveřích atp. V současné době zde jsou bytové prostory a v části je kuchyně místního JZD. Z novodobých nevhodných zásahů do exteriéru stavby je třeba jmenovat: na dvorní fasádě zazdívký (okno, dveře), snesení břidlicové krytiny a půdních oválných okének (volská oka), instalace přívodu elektřiny na průčelí (na tympanonu), přístavba dřevěné prosklené verandy na štítové straně atp. K této budově patří také rozlehlý dvůr, dlážděný tzv. „kočičími hlavami“, bývalé stáje, kolny a patrová stavbička — skladiště píce. Tato má několik drobných dobových architektonických detailů.

Plánovaná výstavba obchodního střediska v blízké době, situovaná do míst bývalé poštovní přepřahací stanice, staví otazník nad existencí této zajímavé lokality. K záchraně se však nabízí několik důvodů: předně je třeba vidět tuto stavbu jako technickou památku, pamětnici rozvoje koňské dopravy a poštovníctví v našem kraji a předchůdkyni koněspřežné i železniční přepravy. Dále jako ukázkou stavitelství veřejných budov na sklonku 18. století a jako původní zástavbu části obce zvanou dříve „Panský kout“. V neposlední řadě pro uchování této památky hovoří i dobrý stavební stav.

P o z n á m k y

¹ Domes Karel: Z historie Velkého Újezda a okolí, V. Újezd 1966, str. 50—53. — Velký Újezd a okolí, Ostrava 1974, str. 40—41.

² Kšíř Josef: O vývoji olomouckého poštovníctví, Zprávy VÚ v Olomouci, Olomouc 1967, č. 135, str. 7—13

**REPERTOÁR NĚMECKÉHO OLMOUCKÉHO DIVADLA V POSLEDNÍCH MĚSÍCÍCH
ROKU 1805**

Z laskavosti a ochoty pracovníka archivu kabinetu pro studium českého divadla dr. A. Scherla se mi dostaly do rukou fotokopie almanachu, vydaného ná-
povědou Fr. Hyblem v Olomouci. Almanach objevil jmenovaný v jednom pražském
antikvariátě. Titulní stránka zní:

*Kleines Neujahrgeschenk / oder Olmützer / Theater-Allmanach / enthaltend /
das sämtliche Personale der / Gesellschaft / des / Herrn Anton Kraizmayer /
nebst dem / Verzeichniß aller vorgestellten Trau — / Schau-Lust- und Singspiele
vom / 3ten Oktober bis Ende De-zember 1805. / Herausgegeben / vom / Franz
Hybl, Souffleur. / Gedruckt in Olmütz 1805. /* Jako úvod předeslal Franz Hybl
humorné blahopřání „všem vysokým a milostivým příznivcům zdejší divadelní
scény“ (*An alle hohe und gnädige Gönner der hiesigen Schaubühne*) v rýmova-
ných verších.

Následuje seznam členstva, v čele Herr Anton Kraizmayer, Direktor. Členové
v abecedním pořadí: Herr Bannholzer, Herr Bauernschober, H. Elsner, H. Korr,
H. Otto, H. Pardini, H. Wenke, H. Werner, H. Wilhelmi, H. Winterfeld, H. Worelly.
Schauspillerin Mad. Baudrechsel, Mlle. Gaßner, Mad. Hain, Mlle. Kreizmayer, Mad.
Wilhelmi, Mad. Winterfeld, Mad. Worelly. Kinder-Rollen Junger Kreizmayer, Mlle.
Baudrechsel. Musikdirektor Herr Wilhelm Hybl. Quarderober Herr Schlößinger.
Souffleur Franz Hybl.

Prováděné hry

K tomu poznámka: *Kurze halber ist Schauspiel durch S., Trauerspiel durch T.,
Lustspiel durch L., Oper durch O., dann die Aufzüge durch A. angezeigt.*

Oktober

*Den 3. wurde die Bühne eröffnet mit Gustav oder die Minengräber in Schweden.
S in 5A. von Castelli.*

Den 5. Das Schloß von Montenero. O. in 3 A von Ihle. Musik von D'Allayrac.

Den 6. Das Schloß von Montenero rept.

*Den 8. Die schlaue Witwe. L. in 1 A. von Kotzebue. Dann Die zwey Grenadier.
L. in 3 A.*

Den 10. Der Ersatz. S. in 4 A. von Vogel.

Den 12. Edelmuth und Scheingroße. S. in 5 A. von Schlenkert.

*Den 13. Das war ich. L. in A. von Hutt. Dann: Der Dorfbarbier. O. in 1 A. von
Weidmann. Musik von Schenk.*

Erstes Abonnement.

Den 15. Eid und Pflicht. T. in 5 A. von Engel.

Den 17. Erziehung macht den Menschen. L. in 5 A. von Eierhofen.

Den 19. Prüfung und Frauengeduld. S. in 5 A. von Siesheim.

Den 20. Der Schiffpatron. O in 2 A. von Schikander. Musik von Dittersdorf.

*Den 21. Der Gefangene. L. in 1 A. von Kotzebue. Dann: Die zwey Grenadier re-
petirt. Abonnement Suspend.*

Den 24. Die beiden Klingsberg. L. in 4 A. von Kotzebue.

Den 26. Gustav. Repetirt.

Den 27. Die beiden Füchse. O. in 2 A. von Seyfried. Musik von Mehul.

Den 29. Die Hausehre. S. in 5 A. von Hannamann.

Den 31. Der Deserteur aus Kindesliebe. L. in 3 A. von Stephanie den Jüngern.

November

- Den 2. *Der Unbekannte*. S. in 4 A. von Hensler.
Den 3. *Alles in Uniform für unsern König*. L. in 3 A. von Hensler.
Den 5. *Der Strich durch die Rechnung*. L. in 4 A. von Jünger.
Den 7. *Der Mann von Wort*. S. in 5 A. von Iffland.
Den 9. *Der Thurm von Gothenburg*. O. in 3 A. Musik von D'Allayrac.

Abonnement Suspendu

- Den 10. *Der Thurm von Gothenburg*.

Zweytes Abonnement.

- Den 12. *Der Montag*. L. in 4 A. von Hagemann.
Den 14. *Der Fähndrich*. L. in 3 A. von Schröder.
Den 16. *Das Schloß von Montenero*, repetirt.
Den 17. *Weiberehre*. S. in 3 A. von Ziegler.
Den 19. *Der Ersatz*. Repetirt.
Den 21. *Er mengt sich in alles*. L. in 5 A. von Jünger.
Den 22. *Die beiden Figaro*. L. in 5 A. von Junger.
Den 23. *Hanns Klaschel*. O. in 2 A. Musik von Tucek.
Den 24. *Hanns Klachel*. Repetirt.
Den 26. *Der Hausdokter*. L. in 2 A. von Ziegler.
Den 28. *Die Entführung*. L. in 3 A. von Jünger.
Den 30. *Verirrung ohne Laster*. S. in 3 A. von Beck.

Dezember

- Den 1. *Unser Fritz*. L. in 1 A. von Kotzebue. Dann: *Der Dorfarbeiter* repetirt.
Den 3. *Der Papagoy*. S. in 3 A. von Kotzebue.
Den 7. *Der Wirrwar*. L. in 3 A. von Kotzebue.
Den 8. *Die beiden Fuchse*. Repetirt.

Drittes Abonnement.

- Den 10. *Der Kerkermeister von Norwich*. S. in 4 A.
Den 12. Graf Balderone. O. in 3 A. von Franzky. Musik von Gerl.

Abonnement. Suspendu.

- Den 14. *Wülfig von Studenberg*. S. in 5 A. von Kalchberg.
Den 15. *Graf Balderone*. Repetirt.
Den 17. *Der Amerikaner*. L. in 5 A. von Vogel.
Den 18. *Zum Vorthail des Herrn Bannholzer*. Ein treatralisches Quodlibet in 3 A.
Dann: *Die Tachter Pharaonis* L. in 1 A. von Kotzebue. Abonnement Suspendu.
Den 19. *Die Hausehre*. Repetirt.
Den 20. *Der Thurm von Gothenburg*. Repetirt.
Den 26. *Die Wette*. L. in 1 A. von Sonnleithner. Wegen plötzlicher Krankheit des Herrn Kraizmayer wurde statt des angekündigten Adolph und Klara, Unser Fritz repetirt.
Den 27. *Der Vetter von Lisabon*. S. in 5 A. von Spieß.
Den 29. *Die deutschen Kleinstädter*. L. in 4 A. von Kotzebue.

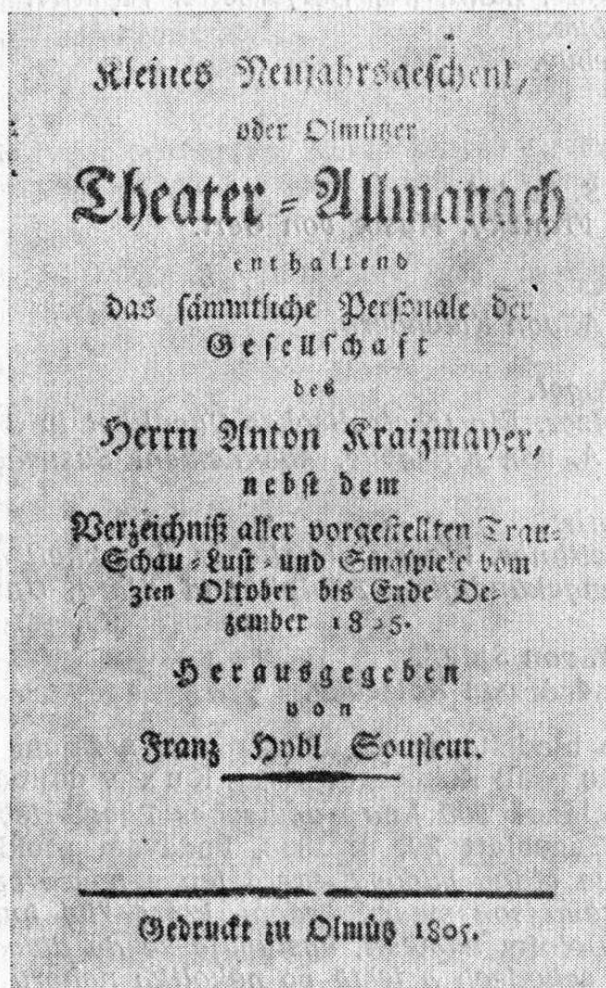
Při volbě rozhodovala velikost scény a hlediště, počet účinkujících a zájem divadelního obecnstva. O tehdejší divadle psali Eckberger, dr. J. K u x v dějinách města Olomouce a Dr. R. Z i m p r i c h článek *500 Jahre deutsches Theaterleben in Olmütz. Ein Ruckblick*. Mährisches Tageblatt 29. 8. 1938. Podávám překlad úryvku z tohoto článku: *Divadlo samo je bídná budova, která jen z nouze byla přikázána musám za pobyt. Pod hledištěm jsou masné krámy, které živí hmyz a šíří zápach. Vchod do divadla je na Dolním náměstí, vystupuje se do divadla s nebezpečím života po dvou dřevěných schodech a ještě po několika nahoru do*

lůží a na galerii. Celek je ztlučen ze suchého dřeva, a vypukne-li požár, stálo by to mnohé lidi život. Také vnitřní zařízení si musíme představit jako prosté a jednoduché. Každý podnikatel divadelní, který najal divadlo na sezónu (Spielzeit), od našeho města, dostal od magistrátu k dispozici prázdnou budovu a musel sám postavit lůže a řady sedadel. Proto byly jen improvizovány asi tak, jak to vidáme dnes v cirku. Bylo 28 řad sedadel a po 12 lůžích v prvním a druhém poschodí, k nimž vedly schody, na nichž si mohl člověk zlámat vaz (srov. J. R ö d e r, Heimatblätter, 2. Jhg. 1).

Co se týče počtu účinkujících, svědčí o tom uvedený seznam: 10 mužů, 7 žen, 1 pro dětské role, pro činohry a hry se zpěvy skromný počet. Ředitel hrál také, neboť při jeho onemocnění musela být hrána místo hry se zpěvy veselohra.

O obecenstvu měl R. Zimprich dobré mínění. Tvrdí, že Olomouc patřila do kulturní oblasti vídeňské, že občané byli nároční a dokazuje to okolností, že např. r. 1786 společnost Bergobzoomova, přišla z Brna, musela svá pohostinská představení před ukončením sezóny předčasně ukončit, protože olomoučtí občané nebyli spokojeni s méně cennými kusy (minderwertigen Stücke) a špatnými výkony hereckými (1786). Podle dějin dr. J. Kuxe bylo divadlo jen pro 350 míst. Hrálo se v uvedených 3 měsících r. 1805 často jen každý druhý den a repertoár vykazuje málo repris.

Není sporu, že kulturní život v Olomouci byl pod vlivem Vídně, ale nesmíme zapomenout na vliv poměrů brněnských na poměry olomoucké. Když se ředitel brněnského divadla Roth vzdal vedení divadla, převzal jeho místo Josef Karel Fier, který převzal repertoár svého předchůdce z posledních let. Jeho předchůdce přinášel do Brna mimo vídeňskou hudbu jen zřídka jinou. Fier brzo poznal,

Titulní strana programu divadelních her společnosti A. Kraizmayera v Olomouci roku 1805.

že chybí hudba francouzská a severoněmecká (singspiel). Snažil se o nápravu. Jeho nástupce Schikander vzal s sebou Perineta a repertoár ovládl zase Vídní: Müller, Kauer, Weigel ovládli zase scénu, udrželi se Schenk a P. Winter.

Kvalitativně se zvedl repertoár po odchodu Schikanderově až v sezóně 1809/10, tehdy již nebyl Schikander u kormidla (Vetterl, ČMM 1929/30). Schikander převzal brněnské divadlo r. 1807, válka r. 1809 a rozmařilý život ho přivedly do bídy, zemřel v šílenství 21. 9. 1812. Po odchodu Schikanderově nabývá francouzská opera popularity.

V r. 1817 odešel z Brna kapelník Triebensee a Rieger, známý z hudebního života na zámku hraběte Haugwitze v Náměšti nad Oslavou, byl povolán k pultu, Rieger během dvou let svého působení u pultu v divadle nastudoval a provedl Mozartovy opery Kouzelná flétna, Don Giovanni a Únos ze serailu, ale ponechal v repertoáru D'Allayracovu operu Adolph a Klára. Dittersdorferovu Der Schiffspatron, Knauerovu Donauweibchen, Schenkovu Der Dorfbarbier a Tučkovu Hanns Klachel.

Obrat Riegrův k romantismu nebyl zásluhou Riegrovou, nýbrž ředitele Schmidta.

Olomoucké německé divadlo je podobně vedené jako brněnské, ale častěji je zastoupen D'Allayrac, Méhul je v Olomouci na scéně dříve než v Brně. Většina ostatních skladatelů patří do školy vídeňské. O obsazení a doprovodu zpěvů není nic známo. Jmenován je W. Hybl jako Musikdirektor, není zmínky o orchestru.

Nápadné je, že provedení repris některých oper je následující večer po premiéře. Obyčejně se hrálo každý druhý večer. Das Schlosz von Montenero se hrálo 5. a 6. X., Der Thurm von Gothenburg 9. a 10. XI. Francouzská tragedie je na ústupu a nový směr se začíná projevovat v Mannheimu. R. 1779 se objevuje na scéně ojedinele Grossmann a Gemmingen a Iffland 3 provedeními 2 kusů. 1780—1785 Grossmann jednou hrou, vedle něho Schröder, Iffland a mnozí jiní. 1786—1793 stoupají čísla Ifflandova a Schröderova, oblíbený je také Jünger a zvedá hlavu Kotzebue. 1793—1803 ovládá Kotzebue scénu, 300 provedení 35 kusů Ifflanda znějí čísla 148 (24), u Jüngera 68 (4), u Schrödera 35 (4).

Goethe se neobjevuje vůbec, Schiller, Lessing a Shakespeare ojedinele. Sledujeme-li životopisy autorů, pozorujeme, že jsou z velké části herci, že opustili studium a připojili se k divadelním společnostem. Nejčilejší byla té doby divadla v Hamburku, Mannheimu, Mnichově a ve Vídni.

V r. 1782 vyšel Gemmingenův Der deutsche Hausvater a hra byla nadšeně přijata. Zde poznal tuto hru i Schröder. Nadšení pro tuto hru sdílel i s intendantem manheimského divadla Dalbergem, který viděl v této hře uskutečnění ideálu nového směru, střední cestu mezi konvencí a přírodou (Konvention und Natur). Nový směr našel oporu v anglickém dramatu, Lillo svým kupcem z Londýna a Moore svým Hráčem získali scény. Nový směr čerpal látku ze života měšťanského. Tamní měšťanstvo bylo hrdé na svůj blahobyt a svou moc. Své ideály chtělo měšťanstvo viděti i na scéně. Nejednalo se o boj za svobodu a vládu, neboť zlo ohrožovalo mír jednotlivce, mír celé rodiny. V tom duchu píše většina tehdejších německých autorů v té době oblíbených.

P o z n á m k y

Schröder: Der Fähndrich (14. XI.), Der Vetter von Lisabon (27. XII.)

Friedrich Ludwig Schröder, nar. 3. XI. 1744 v Berlíně, matka se provdala za E. Ackermanna, měla v Královci (Königsberg) vlastní divadlo. Schröder po několikaletém životě jako kočující herec převzal po Ackermannově smrti ředitelství hamburského divadla, působil krátkou dobu i ve Vídni. Zemřel 3. XI. 1826 v Rellingenu. Byl z rodiny herecké a do měšťanského života se musel vžít. V úpravách cizích her nedbal vždy, odpovídají-li jeho úpravy německým zvykům a mravům a vplétal románové zápletky a zvláštnosti osob, které neodpovídaly obrazu typického německého rodinného života. Ve Fähndrichu hrdina je považován za lakomce, ve skutečnosti je dobrodinec. Otec a syn se neznají. V Bratranci z Lisabonu otec chce provdat dceru, žijící v jeho domě, ačkoliv je právoplatně sezdána a má právoplatného hochu.

Iffland: Der Mann von Wort (7. XI.)

August Wilhelm Iffland, nar. 19. IV. 1753 v Hannoveru jako syn zámožných rodičů. Již v mládí projevil velkou zálibu pro divadlo, opustil domov a odebral se do Gothy k vynikajícímu herci Eckhofovi, 1778 byl povolán do Mannheimu, kde se vyvinulo jeho nadání tou měrou, že byl slavný po celém Německu. Jeho Franz Moor v Schillerových Loupežnicích patřil k jeho slavným úlohám. 1796 odešel do Berlína jako ředitel národního divadla. Proslul jako herec a jako ředitel svým charakterem. Pro své horlivé vlastenectví byl jmenován generálním ředitelem královských divadel. V tomto postavení zemřel 22. IX. 1814. Ve svých hrách zdůrazňoval německví a vyrovnání protikladů a odvracel se od drsností. Kladl důraz na účinek poučení a na dojetí. Rodinné hry překypovaly city, které rozpoutal Rousseau. Nebyly revoluční, nýbrž patriční a uctívá opozice. Iffland považoval umění jako službu celku a jeho blaha a toto provádění poctivě plnil.

Ve Vídni zdomácněl F. W. Ziegler.

Ziegler: Weiberehre 1796 (17. XI.) Der Hausdoktor 1791 (26. XI.)

Friedrich Wilhelm Ziegler se nar. 1759 v Braunschweigu, přišel brzy do Vídně a stal se členem dvorního divadla u Hradu (Burgtheater). Císař Josef II. si ho oblíbil pro jeho hezkou postavu a příjemné chování, poslal ho na nejvýznamnější německá divadla, aby se dál vzdělával. Přece však Ziegler nepřekročil průměr. Byl přes 40 let u dvorního divadla, později divadelním poradcem. 1821 šel do penze a zemřel ve Vídni 21. 9. 1827.

Beck: Verirrung ohne Laster (30. XI.)

Heinrich Beck se nar. 1760 v Gothe, měl studovat teologii, šel 1777 k dvornímu divadlu v Gothe, byl žákem Eckhofovým, po jeho smrti odešel k nejlepšímu herci do národního divadla v Mannheimu a stal se vynikajícím hercem. Po odchodu Ifflandově z Gothy byl jednohlasně zvolen jako režisér, odtud odešel, zemřel 6. V. 1803.

Vogel: Der Ersatz (10. X., 19. XI.)

Pravděpodobně Wilhelm Vogel, nar. 24. IX. 1772 v Mannheimu, vzdělával se u Schrödera, působil 1778 ve Strasburgu jako divadelní ředitel, později jako divadelní ředitel ve Vídni, kde zemřel 15. III. 1843.

Výchovná tendence, spojená s citovostí a navazující na události ze života, měly dlouho úspěch na tehdejších scénách.

Engel: Eid und Pflicht (15. X.)

Domnívám se, že autorem je Johann Jakob Engel (nikoliv jeho bratr Karl Christian), nar. 11. IX. 1741 v Parchim, prof. morálky na gymnaziu v Berlíně, později vychovatel korunního prince, posléze vrchní ředitel berlínského divadla. Zemřel 28. VI. 1802 v Parchim.

Schlenkert: Edelmuth und Scheingröße (12. 10.)

Friedrich Christian Schlenkert, nar. 8. 2. 1757 v Drážďanech, úředník, 1791 propuštěn pro zanedbávání služby, 1815 prof. jazyka německého na lesnické akademii ve Tharandtu, kde též zemřel r. 1826.

Giesheim: Prüfung und Frauengeduld (19. X.)

Slovníky neuvádějí ani jméno autora, ani jeho hru.

Haunemann: Die Hausehre (29. X.)

Slovníky neuvádějí ani autora, ani hru. Přesto se zdá, že byla hra oblíbená, byla opakována 19. 12., což se stávalo málokdy.

Hry s historickými látkami se vyskytují zřídka. Sem by patřil

Kalchberg: Wülfing von Stubenberg (14. XII.)

Johann Ritter von Kalchberg, nar. 15. 3. 1765 ve Štýrsku a zemřel 8. II. 1827 ve Štýrském Hradci.

Spiesz: Klara von Hoheneichen (28. XII.)

Christian Heinrich Spiesz, nar. 4. IV. 1755 ve Freibergu v Sasku, byl členem kočující společnosti, později se věnoval spisovatelství. Zemřel 17. VIII. 1799 v Čechách (Brümmer uvádí Bezdíekau).

Hyblův almanach uvádí

Castelli: Gustav oder Die Minengräber in Schweden (3. X.)

jako zahajovací představení. Hra byla opakována 26. X.

Brümmer uvádí: Gustav in Dalekarlien Dr. 1805.

Ignaz Franz Castelli, nar. ve Vídni 6. 3. 1789, úředník a nadšený divadelní ochotník, zemřel ve Vídni 5. 2. 1862.

Almanach uvádí ještě

Der Kerkermeister von Norwich (10. XII.)

bez udání autora. Pravděpodobně se jedná o překlad

Veselohry

V bojích o nové německé divadlo zůstala francouzská veselohra celkem nedotčena. Podle již uvedeného přehledu vykazuje francouzská veselohra 1779-81 39 kusů od 12 autorů. Postupem času počet autorů a kusů klesá, 1781—1786 klesl počet asi na čtvrtinu (9 kusů od 8 autorů), 1786—1793 byla jedna veselohra provedena třikrát. Na místo Francouzů nastupují dramatikové z doby bouřliváctví (Sturm und Drang) a překlady z angličtiny a německé hry. Vede Kotzebue.

Kotzebue: Die schlaue Witwe. Die zwei Grenadier (8. X.), Der Gefangene (17. X., 21. XI.). Die beiden Klingsberg (23. X.), Der Wirrwarr (7. 12.), Die Tochter Pharaonis (18. XII.), Die deutschen Kleinstädter (29. XII.), Unser Fritz (1. XII.), Der Papagoy (3. XII.)

August Friedrich Ferdinand Kotzebue, nar. 3. 5. 1761 ve Výmaru, studoval na gymnaziu ve Výmaru, práva v Jeně a Duisburgu, věnoval se dramatickým pracím a založil v obou městech ochotnická divadla. 1780 se stal advokátem ve Výmaru, sklon k satíře mu způsobil nepřijemnosti, takže byl z Výmaru vykázán, 1781 v býv. Petrohradě tajemníkem generálního inženýra Bawra, převzal ředitelství něm. divadla, 1817 poslán do Německa, odkud měl podávat hlášení o tamních poměrech v Německu a Francii, tropil posměch o německých studentských spolcích. 23. 3. 1818 ho student Sand probodl v jeho bytě v Mannheimu. Kotzebuova dramata obsahují 15 tragédií, 60 činoher, 73 veseloher, 30 frašek, 11 parodií a travestií, 13 předeher a doher, 17 oper a singspielů. Brümmer uvádí jen nejznámější hry.

Stephanie der Jüngere: Der Deserteur aus Kindesliebe (31. X.)

Gottlieb Stephanie der Jüngere, nar. 19. 12. 1761 ve Vratislavi, vstoupil do pruského husarského pluku, byl zajat, 1700 vstoupil do rakouské armády, přišel do Vídně, stal se hercem divadla u Hradu, podporoval svého bratra v jeho snahách v divadelnictví, zemřel 23. 1. 1800 ve Vídni. Zkušeností z vojny použil v některých hrách (Die Werber, Die abgedankten Offizier, 1770).

Jünger: Der Strich durch die Rechnung (5. X.), Er mengt sich in alles (21. XI.) možná i **Die beiden Figaro (22. X.)**

Johann Friedrich Jünger, nar. 15. 2. 1759 v Lipsku, studoval práva, stal se vychovatelem dvou princů, 1787 odešel do Vídně, 1789 se stal básníkem v divadle u Hradu, při reorganizaci byl propuštěn, živil se bíděně spisovatelstvím, upadl v melancholii a zemřel v šilenství ve Vídni 25. 2. 1797.

Hensler: Der Unbekannte (12. XI.), Alles in Uniform für unseren König (3. XI.)

Karl Ferdinand Hensler, nar. 2. II. 1781 v Schaffhausenu, studoval práva, psal úspěšně hry, stal se ředitelem divadla ve Vídni. Zemřel 24. XI. 1825. Napsal přes 200 divadelních her. Hlavní reprezentant lidových her. Nejznámější byla Das Donauweibchen.

Hutt: Das war ich (13. X.)

Johann Hutt, nar. 14. X. 1774 ve Vídni z chudobné rodiny. Po studiích vstoupil do státní služby, byl kancelistou u policejního ředitelství ve Vídni, kde zemřel 29. 9. 1809.

Tituly dalších her svědčí o zkušenostech, načerpaných ve svém povolání. Der rechte Weg, Hab ich nicht Recht? Der Buchstabe — Die Probe atd.

Přesných dat jsem nenašel u následujících her:

Hagemann: Der Montag (12. XI.)

Pravděpodobně Friedrich Gustav Hagemann, nar. 1760 v Oraniebaumu, odešel z univerzity k divadlu, vystřídal několik divadel a zemřel po roce 1820. Nejistil jsem nic o autorech a jejich hrách:

Aiershofer: Die Erziehung macht den Menschen (17. 10.) a **Sonnleithner: Die Wette (26. XII.)**

Byla hrána, protože pro onemocnění ředitele nemohla být provedena D'Allayrcova opera Adolph und Klara. Večerní představení bylo doplněno hrou Unser Fritz (repetirt).

Theatralisches Quodlibet (18. XII.)

Zuum Vurtheil des Herrn Bannholzer. Ein theatralische Quodlibet in 3 A. Dann Die Tochter Pharaonis. L in I A. Kotzebue. Abonnement Suspendu.

Opera a singspiel

Nejčastěji byly hrány hry D'Allayracovy.

D'Allayrac: Das Schloz von Montenero (5. a 6. X., 16. XI.), Der Thurm von Gothenburg (9. a 10. XI. a 20. XII.)

Ohlášen a pro náhlé onemocnění ředitele Kraizmeyera odřeknut Adolph und Klara. Později byla tato hra provedena kapelníkem Riegreem. D'Allayrac, Nicolas, také D'Allayrac, francouzský skladatel, nar. 13. VI., 1753 v Mure tu, Languedoc. Od r. 1774 žil v Paříži, kde také zemřel 27. XI. 1809. V letech 1781 až do r. 1809 napsal 61 oper, z nichž nejslavnější byla Les deux

petits Savoyards. Jeho hry se provozovaly i u nás. Doklady o jejich pěstování i mimo centrum podává Haugwitzova kapela v Náměšti n. O. Rieger provedl hru Adolph a Klara v Brně.

Méhul: Die beiden Füchse (27. X., 6. XII.)

Text od Seyfrieda. Méhul Étienne Nicolas, nar. 22. VI. 1763 v Gibetu (Ardeny) a zemřel 28. X. 1827 v Paříži. Napsal 38 oper.

Opery vynikají klasickou slohovostí, dramatickou pádností a skvělým zvukovým vybavením. Záhy přibyl do Paříže a byl obrácen Gluckem k dramatické hudbě.

Dittersdorf: Der Schiffspatron (28. 10., 1. XII.)

Karl Ditters von Dittersdorf, významný skladatel vídeňské školy, nar. 2. XI. 1739 a zemřel 24. 10. 1799 v Červené Lhotě (okres Kamenice nad Lipou), vynikl jako houslista, cestoval s Gluckem do Itálie. Po návratu do Vídně se stýkal ve Vídni s Haydnem. Byl kapelníkem. V mládí pohléhal vlivu italskému, později vlivu klasického slohu. Napsal 14 oper, charakteristické jsou jeho singspiely pro Vídeň, řídí se tradicí vídeňského singspielu, upadá někdy do povrchní šablony. Skládal též symfonie a komorní skladby. Jeho singspiely se provozovaly na všech našich divadlech. Když odešel Triebensee z Brna, převzal kapelnictví Rieger a ten provedl singspiel Der Schiffspatron (= Der Gutsherr).

Schenk: Der Dorfbarbier (13. X.)

Johann Schenk, nar. 30. XI. 1753 ve Vídeňském Novém Městě (Wiener Neustadt). Ve Vídni byl m. j. po Haydnovi též učitelem Beethovenovým. Zemřel 29. XII. 1836 ve Vídni. Zhudebnil humorné lidové hry, singspiely: Vinobraní (Weinlese), 1785, Vesnický holič (Der Dorfbarbier 1796), Hon (Die Jagd) 1797. Podle ČMM 1929/30 po odchodu kapelníka Triebenseea byl povolán k pultu Rieger a pod jeho taktovkou zazněl v Brně Der Dorfbarbier.

Gerl: Graf Balberone. 3. jednání. Text Franzky (12. XII.), (15. XII.)

Pazdírkův hudební slovník uvádí Frant. Gerla, zpěváka a skladatele, který byl 1794 za Schikanedra ve Vídni, pak u divadla v Brně, kde dal provést několik oper. Když převzal Rieger po Triebenseeovi kapelnictví, měl m. j. na programu Gerlův singspiel Die Zaubertrommel.

Tuček: Hanns Klachel (23. XI., 24. XI.)

František Vincenc Tuček se nar. 1755 v Praze a zemřel r. 1820 v Pešti. Psán též Tucek, Tuček, zván též Vinzenz Ferrarius, syn Františka Tučka (zemřel 1780 v Praze) tenoristy a varhaníka, kapelníka měšťanské gardy. Tuček byl původně divadelní tenorista a doprovázeč v Praze (patrně U hybernů a v Boudě). Psal pro svá působiště na 30 singspielů... U hybernů se hrála jeho zpěvohra Ponocný a česká Ančička, je zachována lidová česká zpěvohra Opilý muž s textem Jos. Galky (předehra 7 árií, 6 duet, 5 recitací. 1797 byl konc. mistr vévody Petra Kuronského v Zaháni, 1799 ředitel hudby v divadle ve Vratislavi (Wroclaw), od r. 1801 byl ředitelem hudby ve vídeňském Leopoldově (Leopoldstädter Theater. Ve Vídni si získaly oblíbenosti Daemona (1802), Der Zauberkuss (1803), Samson (1803), Idas und Marpissa a Hans Klachel oder Das Rendezvous in der neuen Allee, kterou zpracoval pro Prahu Václav J. Š. Thám s názv. Honza Kolohnát z Přelouče. Snad nejlepší jeho prací byla opera Danassa (3 jedn.) k vlastnímu libretu podle něm. překladu franc. tragedie Lemierreovy La veuve de L, která pronikla po peštské premiéře 13. XII. 1805 až do Vídně a j. Malabar, která pronikla po peštské premiéře (13. XII. 1805) do Vídně. Vedle toho napsal Tuček skladby pro kytaru, tance, pochod, kantáty, oratoria a chrámové skladby (podle Čsl. hudebního slovníku), o hře Hans Klachel jsou zprávy, které se v některých podrobnostech neshodují. Podle Jakubcových Dějin literatury české, str. 193, byla hra zpracována podle něm. hry Steinsbergovy, první část upravena od V. Tháma, druhá z r. 1806 od J. Nep. Štěpánka. Ale Steinsbergova hra musela být upravena již dříve celá, protože Thám vydal r. 1799 Zprávy z nejvýbornějších 12 zpěvohr. Jedna mezi „Zpěvy“ je uvedena Honza Kolohnát z Přelouče o tom Č. Zíbrt v ČL 1925). Dá se předpokládat, že byla hrána poprvé před r. 1799, tedy shodovalo by se to s údajem Vetrlovým v ČMM 1929/30, že premiéra byla v Praze r. 1797.

Poznamenávám k Dějinám čs. lit. od J a k u b c e, že Tuček se nejmenoval Václav, nýbrž František.

Vzácnou laskavostí ředitele Okresního archívu v Olomouci s. dr. Vladimíra Spáčila jsem získal podrobné údaje o řediteli tehdejšího divadla Kreuzmayerovi (Kraizmaerovi). Byl syn Franze Jakuba Kreuzmayera, obchodníka s vínem, který se oženil s Annou, vdovou po Johannu Ant. Orellim, obchodníkem se sukem. Tato Anna předala svůj dům č. 408 dne 4. 2. 1760 svému manželovi Fr. Jakubu Kreuzmayerovi. V tomto domě v Olomouci se zřejmě narodil jejich syn Antonín, který se stal 19. 1. 1792 olomouckým měšťanem, tehdy byl kavárníkem. Ten dům č. 408 držel Antonín Kreuzmayer až do r. 1800, aby jej prodal. V matrice u sv. Mořice je k datu 26. 1. 1806 zápis o narození syna Karla, narozenému Antonínu Kreuzmayerovi, divadelnímu podnikateli, a jeho manželce Aloisii, rozené Schreiberové se narodil v domě č. 404, podle záznamu měst. a okresního archívu Kreuzmayer nebyl majitelem tohoto domu.

V almanachu z r. 1805 je v seznamu též Bannholzer, a to:

Dne 18. (tj. prosince): „Zum Vortheil des Herrn Bannholzer in theatralisches Quodlibet in 3 A.“ Zdá se, že si ho ředitel Kreuzmayer vážil a že byl Bannholzer u obecnstva oblíben. R. 1821 je uveden v sešitku nápovědy Kunze Bannholzer jako ředitel a jako ředitel hudby Hübel (v almanachu Hybl). Jméno Kreuzmayer se v seznamu nápovědy Kunze nevyskytuje (1821 a 1827). Snad se časem objeví další údaje, které tuto mezeru vyplní. Doplňuji závěr informací,

kterou jsem obdržel od Státního archívu (pobočka Olomouc). Antonín Kreutzmayer se oženil s Aloisíí Schreiberovou, dcerou Gottfrieda Schreibera, býv. měšťana a obchodníka se sukem, bydlícího v domě č. 519. Ženich je uveden jako 27letý, bydlící v domě č. 408, syn zemř. Jakuba Kreuzmayera, býv. olomouckého vinárníka. Z manželství se narodilo 9 dětí:

1. dítě nar. 1789 v domě č. 408, otec zapsán jako vinárník
2. dítě nar. 1791 tamtéž
3. dítě nar. 1794 v domě č. 371, otec uveden jako kavárník
4. dítě nar. 1796 tamtéž
5. dítě nar. 1797 v domě č. 408, otec zapsán jako vinárník
6. dítě nar. 1798 tamtéž
7. dítě nar. 1800 tamtéž, otec zapsán jako měšťan
8. dítě nar. 1802 tamtéž, otec zapsán jako nájemce divadla
9. dítě nar. 1806 v domě č. 404, otec zapsán jako divadelní podnikatel

Toto 9. dítě Karel Antonín Jan Sarkander se narodil jako pohrobek, neboť otec Antonín Kreuzmayer, měšťan a nájemce zdejšího divadla, zemřel již 1. ledna 1806 na tzv. nervovou horečku (Nervenfieber). Od r. 1806 se jméno Kreitzmayer v mořických matrikách nenachází.

Václav B u r i a n

JEŠTĚ K OLOMOUCKÝM UNIVERZITNÍM GLÓBŮM Z ROKU 1695

Ve fondu geografických sbírek olomouckého muzea náleží k nejvýznamnějším předmětům kolekce barokních glóbů, které r. 1903 převzalo město Olomouc od tehdejší Studijní knihovny. Příspěvek k jejich historii, otištěný před léty ve Sborníku pro dějiny přírodních věd a techniky¹, je nyní zájemcům dosti těžko přístupný. Zcela nedostupné jsou písemné záznamy ve dvou sférách z inventáře staré olomoucké univerzity, které byly k dispozici během restaurátorských prací necelý měsíc (mezi 29. dubnem a 26. květnem 1960). Rozhodli jsme se tedy zmíněné záznamy publikovat, aby zájemci, kteří dnes mohou zkoumat oba exponáty jen vnějškově, měli po ruce také tento zajímavý písemný materiál.

Prvořadý význam mají v obou glóbech pamětní zápisy, z nichž v citované práci byla otištěna pouze reprodukce první strany listu uloženého v zemském glóbu² a jako příloha přepis jednoho textu³. Záznamy obsahují podrobná personálie členů olomoucké koleje a v nich poznámky o autorech díla. Byly uchyceny hřebíky na dřevěných hřidelích obou sfér. Papírový list v zemském glóbu má rozměry 19,8 × 32 cm a papírnickou značku FD (nebo PD?), list ve hvězdném glóbu 19,9 × 31,8 cm je značen WI. Určení výrobní provenience, ostatně pro historii obou sfér málo podstatné, je úkolem specialistů v tomto úseku dějin techniky.

Jiří Eck, jmenovaný v obou pamětních záznamech téměř na konci ve skupině *coadjutores*, jehož profese je zde uvedena spolu s podílem na tvorbě glóbů (*arcularius et sphaerarum quod fundamenta*

Verzeichniß der Personarum, quae Collegium Obducentie Anno 1695.
~~Verzeichniß der Personarum, quae Collegium Obducentie Anno 1695.~~

Theologi II. anni.
 P. Georgius Silber Doctor
 P. Georgius Bellman Minister
 P. Adriaen Zachon Conf. Theol.
 P. Carolus Geffner Conf. math.
 P. Carolus Heringer Praeceptor
 P. Christophorus Holzbecker Prof. Theol.
 P. Christianus Lux Conf. Theol. S. Maur.
 P. Franciscus Werthwein
 P. Franciscus Jäger Praeceptor
 P. Rudolphus Buro Prof. Theol.
 P. Georgius Werra Conf. Theol. S. Maur.
 P. Henricus Jäger Prof. Theol.
 P. Jacobus Hübner Prof. Theol.
 P. Joachimus Lenz Praeceptor
 P. Joannes Senla Prof. Theol.
 P. Joannes Gnaus Prof. Theol.
 P. Joannes Dreyer Prof. Theol.
 P. Joannes Hübner Prof. Theol.
 P. Joannes Hübner Praeceptor
 P. Ludovicus Lippert Prof. Theol.
 P. Paulus Heringer Prof. Theol.
 P. Henricus Gier Prof. Theol.
 P. Henricus Gier Prof. Theol.

Theologi I. anni.
 David Berger. Ferdin. Sieghart Buchh.
 Franciscus Ros. Franciscus Kusch.
 Adriaen Ehler. Mathy Friedrich.
 Paulus Grotius. Christoph. Mayer.
 Zacharias Prof.
 Antonus Uged. Ferdinandus Berta.
 Franciscus Dreyer. Fran. Wittenfeld.
 Georgius Parth. Subbidel.
 Joannes Hübner Praeceptor.

Magistri.
 Albertus Wittenberg Prof. Theol.
 A. Joannes Jäger Prof. Theol.
 A. Joannes Haack Prof. Theol.
 A. Christophorus Hübner Prof. Theol.

Metaphysici.
 Casparus Lippert. Franciscus Dreyer.
 Josephus Dreyer. Joannes Dreyer.
 Ludovicus Hübner. Mathy Ros.
 Michay. Franc. Buch.
 Christoph. Arnold. Weidmann. Richard.

Physici.
 Alexius Hübner. Franciscus Wittenberg.
 Paulus Hübner. Richard.
 Weidmann. Mathy. Weidmann. Hübner.
 Weidmann. Hübner.

Theologi III. anni.
 Adriaen Ros. Casparus Dreyer.
 Joannes Lippert. Fran. Dreyer.
 Joannes Hübner. Mathy Dreyer.
 Franciscus Hübner. Richard.
 Franciscus Hübner. Richard.
 Franciscus Hübner. Richard.
 Franciscus Hübner. Richard.

2001 Conducit.
 Joann. Jorch Secretarius.
 Christoph. Kesselmajer Tabul. Regiar.
 Frider. de Kour. Jofirarius.
 Georg. dea. Regularis & Scholam.
 Prof. dea. dea. Castellanus.
 Ignat. Jofler. In. Procus.
 Laurent. dea. Exptor. Disputator.
 Anan. Wacapichler. Janitor.
 Michael. Weyger. dea. Procurator.
 Philipp. Schlegel. dea. Librarian.
 Jacob. Birge. Prof. Sutori.
 Sigismund. Huber. Schol.
 Theodor. Hilman. Janitor.
 Vincent. Schwarzbach. Schol.
 Wea. Jofler. dea. Librarian.
 Franz. Huber. dea. Librarian.

In Convictu
 P. Conrad. de Boye. Reges.
 Christoph. Keiser. dea. Librarian.
 P. Johann. Jofler. Subreges.
 P. Johann. Wierce. Prof. Ethic.
 Prof. Alvarus.
 P. Georg. Langfeld. Prof. Ethic.
 dea. Librarian.
 M. Ferdinand. Keiser. Prof.
 dea. Librarian. 1. ann.
In Seminaris.
 P. Georg. Kaveler. Reges.
 M. Simon. Jofler. dea. Librarian.

Handwritten signature in cursive script, likely reading "J. H. K. S." or similar, with elaborate flourishes.

Pamětní zápis v zemském glóbu z r. 1695.

Novissima Librorum, quae Collegium Comucense Anno 1795 inchoarunt.
 Anno 1795 hae pro Bibliotheca hujus Comucensis Ornamento Academicis
 iuris perfecta est.

- THEOLOG. II. Anni.**
- P. Georgius Hiller. Doct.
 - P. Georgius Bellman. Minister.
 - P. Andreas Jackson. Conf. Templi.
 - P. Carolus Griffer. Conf. m. h. h. h.
 - P. Carolus Manigey. Prof. in Geog.
 - P. Christianus Heidecker. Prof. Theol.
 - P. Christophorus Lud. Jac. Dom. ad S. Carol.
 - P. Franciscus Bartholinus.
 - P. Franciscus Jampfer. Cancellarius.
 - P. Fridericus Bruno. Prof. Physica.
 - P. Georgius Braun. Prof. Juris ad S. Carol.
 - P. Henricus Dupis. Prof. Rhetorica.
 - P. Jacobus Heidecker. Prof. Theol.
 - P. Joachimus Caneq. Operarius.
 - P. Joannes Gerula. Prof. Hebrae.
 - P. Joannes Grunstedt. Prof. Theol. et globorum speculum fabricator.
 - P. Joannes Lantius. Prof. Humanitatis.
 - P. Joannes Müllweber. Prof. Logica.
 - P. Joannes Strickard. Prof. Domesticus.
 - P. Justinus Joseph. Conf. Theol. ad S. Carol.
 - P. Ludovicus Schomsky. Prof. Contravers.
 - P. Maximil. Rich. Decan. Theol. Prof. Casuum.
 - P. Vinulus Mesensky. Prof. Theol.
 - P. Wenceslaus Vajda. Prof. Casuum.
 - P. Wenceslaus Zurek. Prof. Juris Canon.

- THEOLOG. II. Anni.**
- P. Carolus Blasmger. Provincia.
 - P. Daniel Heider. S. p. h. a. n. a.
 - P. Franciscus Luyvere. Subminister.
 - P. Michael Spallter.

- THEOLOG. III. Anni.**
- Andreas Bauer. Casparus Mayer.
 - Joannes an. Schomsky. Joannes Bacher.
 - Joannes Weinreiner. Nicolaus Doris.

- THEOLOG. II. Anni.**
- David Denger. Conf. Theol. ad S. Carol.
 - Franciscus Jus. Franciscus Busch.
 - Marthus Elers. Mathias Fejedichsky.
 - Paulus Humides. Wenceslaus Rajer.
 - Zacharias Prof.

- THEOLOG. I. Anni.**
- Antonius Uger. Conf. Theol. ad S. Carol.
 - Franciscus Dreyler. Franciscus Winterfeldt.
 - Georgius Zurek. Sub-Bidellus.
 - Joannes Heide. Wenceslaus Diederichsky.

- Magistri.**
- M. Joannes M. Prof. Logica.
 - M. Augustinus Taturat. Prof. Principia.
 - M. Joannes Spar. Prof. Juris Canon.
 - M. Casparus Schomsky. Prof. Grammatica.

- Metaphysici.**
- Casparus Schomsky. Franciscus Spanny.
 - Georgius Schomsky. Joannes Sacher.
 - Ludovicus Albert. Mathias Rath.
 - Michael Franz. Bidellus.
 - Wenceslaus Strickard. Theol. Gebhard.

- Physici.**
- Maximus Schomsky. Franciscus Künwert.
 - Joannes Schomsky. Bidellus.
 - Wenceslaus Mathysus. Vice-Bidellus.
 - Wenceslaus Zurek.

- Logici.**
- Franciscus Hoda. Bidellus.
 - Franciscus Schwarz. Joannes König.
 - Joannes Sacher. Sub-Bidellus. Dobzhitsky.
 - Wenceslaus Zurek.

Præfidentis.

Adamus Jorch. præfidentarius.
 Aristoteles Sepelmajer Tabernicarius.
 A. quoad operam fabricam in quibus laborat.
 Franciscus haur. infirmarius.
 Georgius D. arcularius. et Johanna
 quoad fundamenta fabricat.
 Godfridus Schuster. Apothecarius.
 Ignatius Gader. Soc. Socius.
 Laurentius Hier. Exter. Pycasator.
 Marcus Wagnerichler. Junitor.
 Michael Weidger. Soc. Socius.
 Philippus Schöligshorn. Cofinarius.
 Ludw. Dirgel. Prof. Suetini.
 Sigismundus Hübler. Locus.
 Theodorus Hüblman. Sacristanus.
 Vincentius Schwarzbach. Forster.
 Menestaus Zacharias Soc. infirmarij.
 Adamus Hahnemarter. Locus Scribitur.

In Convictu.

P. Emanuel de Boye. Regens.
 P. Friedolph Henrich. Minister.
 P. Joannes Giffel. Subregens.
 P. Joannes Wicher Prof. Ethica.
 Praes. Humanorum.
 P. Georgius Langfeld. Praes. Philo.
 Philo. IV. anni.
 N. Terminusius Kinder Praes. Humanarum
 Philo. I. anni.

In Seminario.

P. Georgius Hamelga. Regens.
 N. Adam Taschaer. Praes. Cleri &
 Seminarij.

A. M. D. C. L. X. V.

Pamětní zápis ve hvězděném glóbu z r. 1695.

Michael Weniger 1695
28. May

F D

W I

daß war letzte

Podpis Michaela Wenigera na ose zemského glóbu (nahore), poznámka stolaře Jiřího Ecka na posledním segmentu kulového pláště (vpravo), vlevo značky výrobců na papírech v zemském a hvězdném glóbu.

fabricator), po mravenčí práci spojené s montáží přesně řezaných plášťových segmentů zemského glóbu se zřejmě úlevou načrtnul zběžně olůvkem slova *daß war letzte*. Z dalších životních osudů Jiřího Ecka možno při této příležitosti doplnit podle uměleckého slovníku V. Ryněše⁴, že předtím (k r. 1688) se objevuje jako *arcularius* v Brně, po olomoucké éře v Jihlavě (1698), Nise (1700), Praze I (1701) a Litoměřicích (1709). Byl tedy zřejmě představenými dirigován vždy na místo, kde bylo potřeba vynikajícího uměleckého řemeslníka jeho oboru. Na vnitřní konstrukci téhož glóbu po délce jeho hranaté osy se 28. května 1695 podepsal *socius procuratoris* Michael Weniger, s jehož jménem a funkcí se setkáváme rovněž v rubrice *coadjutores* v obou pamětních zápisech⁵.

P o z n á m k y

- ¹ Olomoucké barokní glóby, Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky IX, Praha 1964, str. 219—230.
- ² Tamtéž, str. 223, obr. 3.
- ³ Tamtéž, str. 229—230.
- ⁴ Václav Ryněš, Umělci a umělečtí řemeslníci, jezuitští koadjutoři v barokní době, Umění VI 1958, str. 404.
- ⁵ O záznamech viz též sdělení Co na olomouckých univerzitních glóbech nevidíme, Kdy kde co, červen 1976, str. 21—22.

AUGUSTIN OLOMOUCKÝ A ZLATÁ MISKA Z OLOMOUCE

Saský kurfiřt Friedrich August I., zvaný Silný (1694—1733), nařídil v roce 1721 rozšířit prostory své pokladnice na zámku v Drážďanech. Až do té doby, po dobu skoro dvou století, byly poklady uloženy v místnostech zeleně malovaných. Úředně se pokladnice saských kurfiřtů nazývala Tajná úschovna.

Zelená komnata, jak tajnou úschovnu nazývali zámeční obyvatelé, užívá tohoto jména od roku 1554. Dnes se nachází v Albertinu v Drážďanech, kde jsou vystaveny nejnádhernější a nejslavnější kusy sbírek. Zde je uloženo více jak 3100 různých vzácných předmětů ze zlata, stříbra a drahých kamenů, z jantaru, emailovaných a vykládaných perletí, pštrosích vajec, kokosových ořechů, předmětů z bronzu, železa, dřeva, keramiky, skla a jiných materiálů, dále ze všech polodrahokamů a ze slonoviny. Všechna tato umělecká díla patří mezi nejlepší a jsou světoznámá. V této výjimečné sbírce je také miska z čistého zlata o průměru 183 mm a hmotnosti 802 gramů.

Tato miska, uložená od roku 1845 v Drážďanech, prodělala z Olomouce dlouhou cestu přes Budapešť, od Azova na Donu až do Drážďan. Jedná se o olomouckou zlatou misku literárního bratrského spolku (snad i tajného), latinsky zvaného Sodalitas literaria Danubiana z roku 1508, ozdobenou zlatými římskými mincemi.

A nyní k pohnuté historii misky, tak jak ji uvádějí literární prameny. Tato miska se zasazenými antickými mincemi byla v roce 1508 věnována literárnímu dunajskému spolku humanistů, jehož cílem bylo pěstování umění a věd v Budapešti. Dárcem nebyl nikdo jiný než kancléř maďarského království Augustin Käsenbrot, původem z Olomouce, který žil v létech 1467—1513, což potvrzuje i nápis vyrytý na misce. Po jeho smrti se dostala miska — podle pověsti — do jeho rakve v chrámu v Olomouci a právě tam měla padnout v 17. století do rukou drancujících tureckých vojáků. Když pak v roce 1695 za cara Petra I. ruští vojáci dobyli tehdejší tureckou pevnost na Černém moři Azov, našli zde i tuto misku a poznali její vysokou uměleckou i věcnou hodnotu. Zpráva o misce se dostala až k saskému hraběti z Beichlingenu, který ji ihned získal pro Augusta Silného a přivezl ji do Drážďan, i s touto celou historií. Podívejme se však nyní na misku samu.

V jejím středu najdeme zalitou zlatou cizelovanou medaili s vyobrazeným géniem a tímto nápisem:

líc: GENIO LIBERO Q PATRI
(svobodnému duchu a otci)

rub: AUG. OLOM. SIBI ET GRATIAE POSTERITATI — MDVIII.
(Augustin olomoucký sobě a drahému potomstvu 1508)

Na misce jest vyznačeno i inventární číslo Státní umělecké sbírky (IV—40).

Přes všechnu snahu se dosud nepodařilo zjistit, zda se jedná o maďarskou práci. Miska jest vyložena 22 kusy zlatých římských mincí; jejich přezkoušením bylo zjištěno, že se jedná výhradně o dodatečné odlitky. Přesnější zjištění je velmi těžké, neboť není znám ani výrobce, ani výrobní postup.

Miska je zdobena relativně hrubou rytinou. Zde vědci našli motivy používané Nicolettem z Modeny.

Na vnějším okraji misky je nápis:

PHOEBIGENUM. SACRATA. COHORS. ET MYSTICUS. ORDO. HAC.
PATERA. BACCHI. MUNERA. LARGA. FERANT. PROCUL HINC
PROCUL. ESTE PROPHANI.

(Nechť posvátná řada synů Apolla a jejich posvěcený řád přinese touto miskou bohatou oběť Bacchovi. Nezasvěcení nechtě se k ní nepřibližují!)

Pravdivost osudů zlaté misky nelze prokázat. Nepopíratelný je jen jejich začátek a konec.

L i t e r a t u r a

Einführung in das Grüne Gewölbe, Dresden 1976.

Joachim Menzhausen, Das grüne Gewölbe, Leipzig 1968.

Brockhaus, Konversationslexikon, II, Leipzig 1882.

Článek přeložil z němčiny Lubomír Jiříček, latinské texty Miloslav Hanák.

Redakční doplněk k literatuře o misce Augustina Käsenbrota

K výčtu literatury, kterou uvádí Herbert Hejzlar v příspěvku o Augustinově misce, nutno připomenout, že první pojednání napsal V. A. Tenzl již v polovině 18. století (in: J. G. Boehmii De Augustino Olomucensi et patera eius aurea &c., Drážďany—Lipsko 1758) a současně ji také poprvé zobrazil. Dále ze základní literatury upozorňujeme alespoň na pasáž v Doležilových Politických a kulturních dějinách král. hlav. města Olomouce (str. 110—115), kde vedle zevrubného líčení osudů zlaté patery jsou i její fotografické reprodukce. Před Doležilem se tématem zabývali J. Truhlář (1894) a V. Saliger (1876), v novější době z hlediska numismatického sběratelství J. Skutil (1949). O další hodnocení se pokusil budapeštský badatel B. Bugyi (Střední Morava 2 1968, 59—62), jeho stať soubežně doplnil M. Kouřil (tamtéž, 63—64). Obě tato pojednání shrnují veškerou literaturu. Bibliografie byla v posledním desetiletí roz-

množena třemi statěmi J. Kšíra (Kdy kde co v Olomouci, prosinec 1970, Zemědělské noviny 20. 7. 1970 a Zpravodaj průvodců, Olomouc 1971), posledně reprodukcí, kterou se základními údaji uvádí kniha E. Nohejlové-Prátové (Základy numismatiky, Praha 1975, tab. 41).

B.

SDĚLENÍ

Za ing. J. Kšírem (1892—1978)

Při pětadesátce ing. Josefa Kšíra jsme ještě nepokládali jeho celoživotní dílo za uzavřené. Jubilant nás neustále přesvědčoval o své životní svěžesti a obdivuhodné duševní síle, která byla zdrojem neutuchající činnosti člověka, jenž své životní osudy spojil s Hanou a její metropolí.

O to více nás překvapila zpráva, která oznamovala, že 19. června 1978 po krátké nemoci ing. Josef Kšír zemřel. Uzavřel se plodný život, jehož bilance budí obdiv a úctu. Byl jedním z těch, kteří své technické vzdělání považovali za základ rozvíjení činnosti ve službách pokroku, humanity a všech pozitivních hodnot společnosti. Tyto ideje vedly Jos. Kšíra k hlubokému studiu olomouckých kulturních památek, a to nejen z hlediska teoretických úvah, ale i v praktické poloze novátorských podnětů v ochraně památek. Obsáhlou a mnohostrannou prací také zasáhl do národopisu, k jehož rozvoji přispěl zejména činností sběratelskou, osvětovou a publikační v oboru lidového stavitelství Hané.

Ing. Josef Kšír se narodil 30. listopadu 1892 v Hodoníně. Středoškolská studia absolvoval v letech 1902—1909 na české reálce v Olomouci. Ve svých studiích pokračoval na vysoké škole technické (obor stavebně inženýrský) v Brně. V pohnutých dobách světové války dokončil vysokoškolská studia a nastoupil vojenskou službu u vojenského stavebního ředitelství v Krakově. Již zde se hlouběji seznamoval se specifikem slohové architektury minulých staletí a pozornost věnoval i projevům lidového stavitelství v okolí Krakova. Po válce počátkem roku 1920 nastoupil místo technického úředníka ve stavebním úřadě města Olomouce a zde setrval i později jako vedoucí technický úředník až do odchodu do důchodu v roce 1948.

Z plnění pracovních úkolů (pracoval v oddělení regulace a urbanistického řešení stavebních úkolů) a z neutuchajícího zájmu o věc vplynuly již počátkem 20. let dva základní badatelské směry v problematice památkové péče, kterým během svého plodného života věnoval největší pozornost — studium architektonických památek města Olomouce a hanáckých lidových staveb.

Systematický terénní a archivní výzkum památek a stavebního vývoje Olomouce přinášel své výsledky nejen v publikovaných studiích, ale i v praktické památkářské činnosti. J. Kšír přicházel při plnění pracovních povinností do styku s problémem záchrany kulturních památek a jejich dalšího využití. V zásadních otázkách asanace a rekonstrukce historického jádra města zaujímal stanoviska, která jsou v plném souladu i s nejnovějšími názory na rekonstrukci historických měst. Funkce okresního konzervátora památkové péče, kterou Josef Kšír vykonával od roku 1946, mu umožnila nejeden rozhodný zásah na záchranu významných kulturních památek.

Zájem o lidovou kulturu podnítila pravděpodobně již v raném mládí bohatost a pestrost rodného kraje — Slovácka. Později vlivem technického vzdělání a stálého pobytu v centru národopisně neméně zajímavé oblasti — Hané, zaměřil svou pozornost především na výzkum hanáckého lidového stavitelství. Úzce spolupracoval s Čs. národopisnou společností, jejímž členem byl od roku 1919. Podílel se na rozvoji olomouckého muzejnictví, od roku 1928 byl členem Vlaste-

neckého spolku muzejního, od roku 1937 jeho předsedou a v téže funkci pracoval určitý čas i ve Vlastivědné společnosti muzejní.

Bohatá publikační činnost Josefa Kšíra svědčí o hloubce i šíři úsilí, s kterým se věnoval nastoleným problémům. Jeho příspěvky uveřejňovaly různé odborné časopisy; Kšír však neopomíjel o některých otázkách informovat v denním tisku širokou veřejnost a v ohlasech na tyto články nacházel důkazy o pravdivosti i reálnosti svých úvah či plánů. Některé jeho obsáhlejší studie svými zobecňujícími závěry přerostly v působnosti rámeč Olomouce i hanáckého regionu a staly se platnými v širších kontextech kulturního společenství. Z prací věnovaných olomouckým památkám můžeme například uvést řadu monografických studií jednotlivých památkových objektů. K nejrozsáhlejším Kšírovým pracím s národopisnou tematikou patří jeho syntetické dílo Lidové stavitelství na Hané, publikované po částech v časopise Československá etnografie (ročník 1956, 1958, 1961).

V ing. Josefu Kšírovi ztrácí kulturní veřejnost i odborné kruhy člověka, který svým celoživotním dílem vytvořil hodnoty s mnoha cennými poznatky pro živé a aktuální problémy doby. Jsme přesvědčeni o nepomíjivém působení jeho odkazu, odkazu člověka, který odešel, ale jehož dílo zůstává.

-elz-

● Medaile Univerzity Palackého v Olomouci

Olomoucká univerzita, patřící k nejstarším vysokým školám v českých zemích, byla založena listinou Maxmiliána II. ze dne 22. prosince 1573. Její osobité dějiny jsou naplněny mnoha úspěchy, zvraty a z nich plynoucími těžkými obdobími. Jedno z nich datujeme císařským dekretem Františka Josefa I. ze 17. května 1860, kterým byla olomoucká univerzita jako celek likvidována. Teprve až po 80 letech nastává v dějinách univerzity nové období její činnosti. V procesu národní a demokratické revoluce po osvobození naší země od fašistické poroby bylo nezbytné rozšířit síť našich vysokých škol a podpořit tak mladý lidově demokratický stát v jeho budovatelském úsilí, které si žádalo zdatnou a početnou inteligenci. Z tohoto důvodu „dne 21. února 1946 přijalo Prozatímní národní shromáždění Republiky československé, chtějíc odčinit nepřátelské akty rakouských vlád proti starobylé univerzitě olomoucké, zákon o obnovení univerzity v Olomouci. Bylo stanoveno, že olomoucká univerzita se obnovuje v plném rozsahu a ponese název Univerzita Palackého¹.“

Výrazem nové univerzity se staly insignie, na nichž jsou umístěny medaile s portrétem významného českého historika Františka Palackého². Univerzita Palackého používá kromě toho ještě zvláštní medaile, jimiž rektor univerzity oceňuje zásluhy o rozvoj univerzity, vědeckovýzkumné činnosti, vysokého školství, pedagogické činnosti, kulturní, politické, veřejně prospěšné činnosti učitele, ostatní pracovníky a studenty Univerzity Palackého, čestné doktory, představitele a instituce v ČSSR i zahraničí. Rektor univerzity uděluje na návrh vědecké rady zlatou, stříbrnou a bronzovou medaili Univerzity Palackého, pamětní medaile vydávané při různých příležitostech, studentskou medaili 17. listopadu a medaili Františka Palackého.

1. ZLATÁ MEDAILE UNIVERZITY PALACKÉHO

A: Portrét Františka Palackého zleva. Vpravo dvouřádková datace 1573/1946 a opis VNIVERSITAS PALACKIANA OLOMOVCENSIS.

R: Hladký se čtyřřádkovým nápisem SENATVS / POPVLVSQVE / OLOMOVCENSIS / DONAVIT

Nesign., autor nár. um. Vincenc Makovský. Zl. bronz 38 gr, 45 mm, razila Státní mincovna v Kremnici.

2. STŘÍBRNÁ MEDAILE UNIVERZITY PALACKÉHO

shodná s předcházející medailí.

3. BRONZOVÁ MEDAILE UNIVERZITY PALACKÉHO

shodná s předcházející medailí.

4. PAMĚTNÍ MEDAILE K 25. VÝROČÍ OBNOVENÍ UNIVERZITY PALACKÉHO

A: Poprsí Františka Palackého zleva s opisem UNIVERSITAS PALACKIANA OLOMUCENSIS

R: Sedmiřádkový nápis STAROBYLÁ / UNIVERZITA OLOMOUCKÁ / BYLA OBNOVENA / ZÁKONEM Z 21. ÚNORA 1946 / A DOSTALA NÁZEV / UNIVERZITA / PALACKÉHO. Pod nápisem datace oddělená lipovou ratolestí 1946—1971. Sign. VN — avers vytvořil zasl. um. prof. Vladimír Navrátil; SV. BT — revers vytvořili doc. Stanislav Vymětal a akad. soch. Bohumil Teplý. Bronz 100 g, 61 mm, Státní mincovna v Kremnici.

5. PAMĚTNÍ MEDAILE K 400. VÝROČÍ ZALOŽENÍ UNIVERZITY V OLOMOUCI

A: Donátor předávající rektoru zakládací listinu Maxmiliána II., nad postavami znak UP

R: Lipovou ratolestí uzavřený opis VNIVERSITAS OLOMVCENSIS, uprostřed graficky řešené číslice 400 a letopočty 1573/1973

Sign. VN — tvůrcem je zasl. um. prof. Vladimír Navrátil, revers navrhl doc. Stanislav Vymětal. Bronz 100 g, 60 mm, razila Státní mincovna v Kremnici.

6. STUDENTSKÁ MEDAILE 17. LISTOPADU

A: V horní části medaile pohled na historické olomoucké budovy, spjeno do dolní části se záhonem tulipánů. Vpravo opis UP OLOMOUC

R: Lípa vyrůstající z plamenů, vpravo opis 17. LISTOPAD

Sign. TV, autorem Tomáš Vrána⁵. Bronz 90 g, 60 mm, Státní mincovna Kremnica.

7. MEDAILE FRANTIŠKA PALACKÉHO

A: Portrét F. Palackého en face, mírně vlevo, pod ním dole nápis F. PALACKÝ. Po obou stranách datace 1789—1876

R: Rozevlátý prapor se zářícím sluncem, pravou dolní část vyplňuje kalamář s husím brkem, vlevo je posazen třířádkový nápis HISTORIA / MAGISTRA / VITAE
Sign. M. KNOBLOCH. Bronz 201,5 g, 75 mm. Razila Státní mincovna Kremnica.

Květoslav G r o w k a

Děkuji touto cestou soudruhu prof. MUDr. Františku Gazárkovi, CSC., rektoru Univerzity Palackého, za laskavé zapůjčení všech uvedených medailí.

P o z n á m k y :

¹ Jan Navrátil a kol.: Kapitoly z dějin olomoucké univerzity. Profil, Ostrava 1973, s. 113.

² Těchto medailí si všímá O. Herber: Medaile na insigniích Univerzity Palackého v Olomouci. Numismatické listy XXXII 1977, č. 1, 15—17. Zde je uvedena další bibliografie k dané problematice.

³ V roce 1974 student 5. ročníku výtvarné výchovy filozofické fakulty. Medaile byla realizována podle vítězného návrhu ze soutěže studentů. Studentskou medailí 17. listopadu uděluje rektor UP na návrh celoškolského výboru Socialistického svazu mládeže Univerzity Palackého. Viz Statut pro udělování medailí a používání razidla. UP, Olomouc 1974, 28 s.

● O varhanáři Janu Huvarovi

Kdo pracuje na rekonstrukci života různých osobností potvrdí, jak je často složité získat o nich základní údaje. Také u varhanářů tomu není jinak. Je to navíc ztíženo tím, že jde — z hlediska a mínění doby, ve které žili — o osoby v podstatě bezvýznamné, kladené tehdy často na rovinu s jinými řemeslníky. Tak se o jejich existenci dovídáme (máme-li štěstí) z malých štítků ve vzdušnicích varhan, nebo ze záznamů na varhanních píšťalách, případně varhanní skříně. V ostatních písemných materiálech s výjimkou vlastních smluv o stavbě nástroje, figurují většinou bez jména, pouze jako varhanáři. Tím hodnotnější je záznam ve farní kronice v Albrechticích (okr. Nový Jičín) následujícího znění: *Zmíniti dlužno v této pamětní knize se o jedné osobě, která zde zrozená bez všeho vzdělání a umění skrz svůj důvtip to tak daleko přivedla, že se varhaníkem stala a i pěkně umění provozovala, jménem Jan HUVAR, číslo 50, známý pod jménem starý varhaník, který byl teď učeným krejčím. Ve zdejší chrámu Páně byly malé velmi bídné varhany, které již nehrály ale vřeštěly, umínil si tento člověk s tehdejší panem rektorem Jiřím Janáčkem nové větší varhany udělati a postaviti. Vzor k tomu si vzali z těch starých varhan. Pozůstávaly v jednom korpusu uprostřed kůru, s manuálu, positivu a s pedálu a 17 mutací. Tyto varhany stály až do roku 1890. Když ty varhany dovedl, tu postavil, v Mošnově, v Petřvaldě a i v Brušperku nové veliké varhany. Celkem postavil Jan Huvar 36 menších a větších varhan, nejvíce ale na Valašsku, tím nabyl velkého jmění a stal se zámožným a věhlasným člověkem. Za tímto nápisem je ještě tužkou připsáno „Nynější varhany jsou asi z roku 1891.“ Zápis je ještě zajímavý tím, že se týká m. j. i jednoho z předků skladatele Leoše Janáčka — Jiřího Janáčka, který v letech 1799 až 1842 učil v Albrechticích na škole a působil zde v chrámě jako kantor (regens chori). Jeho nástupcem pak v letech 1842—1886 byl další předek Leoše Janáčka — Vincenc Janáček. Z varhanářského hlediska pak může pořizovaný soupis dispozic uvedených a jiných Huvarem postavených nástrojů přinést zajímavé údaje o tehdejších názorech na dispozici — v tom směru jistě fundovaného Jiřího Janáčka.*

Antonín Schindler

Vyobrazení na obálce

1. Zlatá patera Augustina Käsenbrota. Staatliche Kunstsammlungen Dresden. Snímek Pfauder. (H. Hejzlar, Augustin Olomoucký a zlatá miska z Olomouce)
2. Velký Újezd, okr. Olomouc, poštovní stanice: uliční průčelí, detail střední části s tympanonem a dvorní strana budovy. Snímky V. Gračka. (V. Gračka, Poštovní přepřahací stanice ve Velkém Újezdě)
3. Stanislav Sucharda, Vrba, 1897. Národní galerie. Snímek Štenc. Podle P. Wittlicha. — Quido Kocián, Tažní ptáci, 1903. Náhrobek J. Tálského. Snímek V. Burian.
4. Secesní úprava hrobu ornitologa Josefa Tálského (1836—1907). Ústřední hřbitov v Olomouci. Stav 15. 10. 1978. Snímek V. Burian. (V. Burian, K pojetí reliéfu na secesním pomníku prof. J. Tálského v Olomouci)

Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci č. 200. Vydalo Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci, náměstí Republiky 5/6. Odpovědný redaktor Bohumil Šula. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, třída Lidových milic č. 5, Olomouc. Rukopis odevzdán do tisku 26. února 1979. Reg. zn. RM 134

© Krajské vlastivědné muzeum Olomouc

OBSAH

ČLÁNKY: K. Growka, Bedřich Václavek a olomoučtí výtvarníci, 1. — K. Growka, K 50. výročí založení pobočky České numismatické společnosti v Olomouci (1929—1979), 5. — V. Burian, K pojetí reliéfu na secesním pomníku prof. Tálského v Olomouci, 9. — V. Gračka, Poštovní přeprahací stanice ve Velkém Újezdě, 11. — J. Čičatka, Repertoár německého olomouckého divadla v posledních měsících roku 1805, 14. — V. Burian, Ještě k olomouckým univerzitním glóbbům z roku 1695, 21. — H. Hejzlár, Augustin Olomoucký a zlatá miska z Olomouce, 27. — B., Redakční doplněk k literatuře o misce Augustina Käsenbrota, 28. — **SDĚLENÍ:** -elz-, Za ing. K. Kšírem (1892—1978), 29. — K. Growka, Medaile Univerzity Palackého v Olomouci, 30. — A. Schindler, O varháně Janu Huvarovi, 32.